

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Історичний факультет
Кафедра історіографії, джерелознавства та археології

Пояснювальна записка

до дипломної роботи
БАКАЛАВР

на тему: «Історизм у творчості Лесі Українки»

Виконала: студентка IV курсу
денної форми навчання
напряму підготовки (спеціальності)
032 – історія та археологія
Літвінова Лідія Олександрівна

Керівник: к.і.н. проф.
Куделко Сергій Михайлович

Рецензент: к.і.н., доц./ д.і.н., проф.
.....П.І.Б.....

Харків – 2022

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1 ІСОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	6
1.1 Поняття історизму та його відображення в творчості поетеси.....	6
1.2 Історичні сюжети всесвітньої історії в творчості Лесі Українки....	16
Розділ 2 Відображення Історії України у творчій спадщині Лесі Українки.....	25
2.1 Оцінки і характеристика давньої історії України.....	25
2.2 Доба поетеси у її творчій та епістолярній спадщині.....	42
Висновок.....	52
Список джерел та літератури.....	59
Додатки.....	65
Резюме українською та англійською мовами.....	88

ВСТУП

Актуальність теми. Ключовим моментом на сучасному етапі розвитку історичної науки є підвищення ролі історіографічних досліджень, які направлені на аналіз зародження історичної думки, та збагачення історичним знанням. До видатних постатей українського народу, які зробили вагомий внесок у формування суспільної історичної свідомості, належить і видатна поетеса, публіцист, громадський діяч, та велична жінка України, Леся Українка - Лариса Петрівна Косач (1871–1913). Вся творча спадщина поетеси вказує на те що, письменниця причетна до розвитку історичної думки, не дивлячись на те що, найменш дослідженим у житті та творчості Лесі Українки є саме історія та історіософія*. На протязі всього життя людина йде до осмислення та переоцінки минулого, але завжди керуючись витоками. І саме для того щоб розібратись в історизмі Лариси Петрівни, треба звернутись до всебічного дослідження її внеску в розвиток історичних знань, намагаючись досконало ознайомитись з її історичними поглядами та творчою спадщиною.

Під час розвитку творчого надбання Лесі Українки (кінець XIX – початок XX ст.) набували свою популярність дві культурно–історичні моделі: класичний реалізм та модернізм, кожна з них по своєму інтерпретувала сакраментальну історіографію, по при це, вкладаючи відмінний зміст від один одного у вид історизму. На перший план, став історичний суб'єкт, витісняючи історичний факт. Простіше кажучи, історія ідей, які були втілені за допомогою образів героїв, видозмінилась історією подій.

Моє дослідження епістолярної та творчої спадщини Лесі Українки, направлене на підкреслення її великого внеску в історію, за допомогою аналізу її творчої спадщини, мені вдалось віднайти приналежність поетеси до розвитку української історичної думки, через розбір її творів на українську та всесвітню

* Історіософію ми розуміємо в сенсі М. Кукарцевої та А. Мегілла (див.: Кукарцева М., Мегілл А. *Философия истории и историология: грани совпадения // История и современность. 2006. № 2 та ін.)*

тематику, в нас вимальовується картина її історичного бачення. Поетеса своєю творчістю утвердила модерністський етап розвитку української літератури, а це в свою чергу свідчить про велике наукове і практичне значення, на базі якого формувалися її власні історичні погляди. Таким чином, у своїй роботі я намагаюсь показати перехід Лесі Українки від літературно – художнього описування історичних подій і фактів, до осмислення нею закономірностей світового історичного розвитку й важливого місця України в ньому. Її творчість в кінці XIX – на початку XX ст., була направлена на користь розв’язування загальнолюдських проблем й історичних колізій, через свої драми. Вона намагалась звернутись до історичної тематики, як до способу втілення та досягнення власних прагнень, саме на цьому базується моя дипломна робота, проаналізувати творчість Лесі Українки, та підтвердити фактами її художнє та історичне уявлення про світ та Україну.

Метою даного дослідження є дослідження творчої спадщини Лесі Українки як постаті яка стала тогочасним представником нової генерації національно свідомих діячів культури XX ст., на основі аналізу джерел у вигляді її творчої та епістолярної спадщини, приділити особливу увагу на прояви історизму у її творчості, та детально описати ці моменти. Означена мета передбачає вирішення таких науково – дослідницьких **завдань**:

- надати загальну характеристику поняттю історизм;
- проаналізувати процес формування світогляду та історичної свідомості Лесі Українки;
- простежити обумовлення звернення поетеси до загальноісторичних проблем, за допомогою її творчості;
- дослідити погляди Лесі Українки на історію України, за допомогою її літературно – художніх засобів реалізації;
- висвітлити внесок Лесі Українки у творчу та епістолярну спадщину.

Об’єктом дослідження є творча спадщина Лесі Українки.

Предметом дослідження являються закономірності формування і розвитку історичних поглядів Лесі Українки, та її інтерпретація в творчості історіософського розуміння подій всесвітньої та української історії.

Методологічною основою дослідження є принципи історизму та об'єктивності, що ґрунтуються на загальних спеціальних методах наукового пізнання, котрі включає в себе: аналіз та синтез, історичний та хронологічний метод пізнання. Своєрідність обраної мною теми, вказує на те що, на одній ступені стоїть історія з літературознавством, і завдяки цьому у роботі набуває широке застосування методів літературознавчої критики. Завдяки історично-логічному методу можна виділити ключові аспекти теми, детально розглянувши історичні погляди Лесі Українки у їх розвитку та реалізації у творчій спадщині поетеси.

Хронологічні межі дослідження охоплюють роки життя Лесі Українки, та увесь період після створення джерел та історіографічної бази досліджуваної теми, тобто кінець XIX – початок XX століття.

Географічні межі нашої розвідки охоплюють місця перебування поетеси, перш за все на теренах українських етнічних земель.

При написанні роботи, я зіткнулася з низкою складнощів, перш за все, вимушеним переїздом до Західної України під час воєнних подій в Україні взимку – навесні 2022 року.

Структура роботи. Структурно дане дослідження складається із вступу, двох розділів, які містять у своєму складі підрозділи, висновку та списку використаних джерел і літератури, додатків.

РОЗДІЛ І

ІСОРІКО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

1.1.Поняття історизму та його відображення в творчості поетеси

Історизмом, в широкому сенсі цього слова називають підхід до предмета дослідження який змінюється в часові, наступає та минає. Історизм-це історична свідомість, яка супроводжує всіляке пізнання свідомості того, що все є сформованим, навіть духовне буття. Стосовно цього значення історизм виступає як принцип, сформований філософською традицією, який бере свій початок в навчаннях Геракліта та Платона.¹

В контексті філософського розуміння історизму, світоглядний принцип в науці закріпився в середині XIX ст. Професор Колумбійського університету А.Хофстадтер, ідентифікує «історичне» з тим що тісно пов'язане з людською діяльністю, на його думку, будь-який предмет можна вважати історичним, якщо ним користувалися люди, та описували його в формі історичного оповідання.

У більш конкретному контексті трактування цього поняття, історизм пов'язують з класичною філософією Нового часу, додавши до його змісту момент розвитку: «Історизм - виступає як принцип пізнання речей і явищ в їх становленні та розвитку, в органічному зв'язку з умовами що їх породжують. Історизм означає такий підхід до явищ, котрий включає в себе дослідження їх виникнення і тенденції подальшого розвитку, розглядає їх як в контексті минулого, так і майбутнього. Як певний спосіб теоретичного дослідження історизм є фіксацією не будь-якої зміни(навіть якісної),а такої, у якій яскраво вираженні формування специфічних властивостей та зв'язків речей,

¹Краткая философская энциклопедия / Под ред. Е.Ф. Губского. М.: Издательская группа «Прогресс» «Энциклопедия», 1994. – 576 с.

визначаючи їх сутність та своєрідність. Саме поняття «історизм» передбачає визнання незворотного та спадкоємного характеру змін речей».¹

Історизм сформувався в епоху Просвітництва і віднайшов свою класичну форму в першій половині XIX ст. Він став провідним принципом у філософії, науці, художній літературі та мистецтві. Саме поняття «історизм» виникло у руслі осмислення естетики романтизму та зустрічалось у першій половині XIX століття досить рідко, переважно в теорії мистецтва.²

Тим не менш, історизм представляє собою унікальну особливість думки XIX ст. Наукове поняття історизму запроваджено Ф.Шлегелем в 1797 р. для позначення умонастроїв, в основі яких лежать уявлення про поступовий розвиток будь – якого явища і про етапи історії як певних і необхідних елементів історичного процесу.³

Отже, історизм – це «принцип наукового мислення, який розглядає всі явища як такі, що розкриваються на основі певних об'єктивних закономірностей». Йому притаманні наступні сторони:

1) конкретність, тобто співвідношення розглянутих явищ з конкретними просторово – тимчасовими, соціальними та іншими умовами;

2) детермінізм –сувора залежність одних історичних подій та фактів від інших;

3) критицизм - як розгляд явищ з точки зору їх значущості у розвитку тих чи інших процесів;

Основу історизму становлять такі уявлення: єдність всесвітньо – історичного процесу, лінійно – поступальний перебіг історії, наявність

¹ Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. М.: Политиздат, 1991.

² Кормилов С.И. Теоретические аспекты художественного историзма / С.И. Кормилов // Проблема историзма в русской советской литературе. М., 1986.

³ Гайденко П.П. История новоевропейской философии в ее связи с наукой /П.П. Гайденко. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2003. – 376 с

об'єктивних закономірностей історичного розвитку, розуміння цих закономірностей та можливість їх пізнання засобами науки, логічний характер об'єктивної історії та можливість її адекватного відображення історичної логіки, соціальна значимість наукових відкриттів та залежність прогресу від розвитку думки.¹

Розглядаючи питання відображення історизму у творчості поетеси, слід приділити увагу формуванню її історичних поглядів. У сучасному світі, Леся Українка відома нам як письменниця, публіцист, перекладач, громадський діяч, але мало хто з сучасників знає про те що видатна письменниця є автором історичних досліджень.²

Дослідження життєвого та творчого шляху поетеси свідчать, про те що найбільший вплив на формування її поглядів справила мати Олена Пчілка, і її рідний дядько М. Драгоманов та численні родичи, зокрема: К. Квітка, О. Косач – Кривинюк, Ф. Колесса, Л. Старицька – Черняхівська, І. Косач – Борисова, та ін.³ Помітний вплив на Лесю Українку, на початковому етапі формування її світогляду зробила мати - Олена Пчілка. Про це свідчать спогади Л.М.Старицької – Черняхівською, «Леся з Михайлом(старший брат Лесі) гімназію не відвідували. Навчались вони вдома, Ользі Петрівні було важливо щоб її діти навчались на українській мові, бо на її думку це було базою для прищеплення національної свідомості. Як діти які не ходять до гімназії, а отримують домашню освіту, вони були набагато кмітливіше та освіченіші за нас. Основною відмінністю від нас була їх мова, Леся з Михайлом розмовляли чисто українською мовою, а ми на гімназійному, мішанина російської мови з українською».⁴

¹ Риккерт Г. Философия истории // Г. Риккерт. Фило-софия жизни. Киев: Ника-центр, 1998. – 512 с

² Леся Українка (1871–1913) – українська письменниця, поетеса, драматург, публіцист, перекладач, громадський діяч : бібліогр. покажчик до 140-річчя з дня народження / упоряд. О. М. Сергієнко. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. – 50 с.

³ Спогади про Лесю Українку. Вид. 2-ге, доповн. К.: Дніпро, 1971. – 483 с.

⁴ Старицька-Черняхівська Л. Хвилини життя Лесі Українки. Л.Н.В.1913, X,13

Одного разу в домівці Старицьких було зібрання молодого товариства. Між членами товариства були присутні і Леся з Михайлом. Л. Старицька проводила дебати з гостями стосовно полабських слов'ян, будучи на стороні їх існування, але група гостей не погоджувалась з її точкою зору. Саме тоді їй визвались допомогти Леся з Михайлом, до того вони стояли не втручаючись в розмову. Вони дуже вміло та лаконічно відстоювали існування полабських слов'ян, противники в цей час були настільки здивовані, що їм не вистачало слів щоб описати своє здивування. В результаті вони одержали перемогу, і як каже Старицька – Черняхівська, «З цього моменту у нас з'явилась єдність, полабські слов'яни об'єднали нас. Цей мій спогад, свідчить про вищий рівень Лесиної освіти та про надзвичайно високий рівень інтелектуальної підготовки. На той момент Лесі було приблизно 12 років, - це вік коли людину майже не цікавить історія».¹

Із спогадів Старицької – Черняхівської добре видно, що залишивши Лесю за стінами російської школи, мати Олена Пчілка нічого не прогадала, а навпаки допомогла доньці стати на шлях національної свідомості.

Олена Пчілка, виступає не лише як мати для Лесі Українки, а як перша вчителька, вірна подруга, муза, порадиця, людина яка стає її першим критиком, наставником та розповсюджувачем творів. Мати прививала Лесі любов до знання, допомагала розвивати свій внутрішній талант удосконалюючи його протягом всього творчого шляху.²

Сучасники здебільшого знають Олену Пчілку - як матір Лесі Українки, не помічаючи її як окрему особистість, закриваючи очі на її культурні та громадські досягнення. Навіть і не здогадуючись, що під псевдонімом Олени Пчілки - приховується Ольга Петрівна Косач, рідна сестра Михайла

¹ Старицька-Черняхівська Л. .Хвилини життя Лесі Українки.Л.Н.В.1913, X,13.

² Трофімчук Т. Вплив Олени Пчілки та Михайла Драгоманова на формування історичних поглядів Лесі Українки / Т. Трофімчук // Минуле та сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка та родина Косачів в історії інтелектуальної еліти України та Волині : матеріали XXXIII Всеукр. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 160-річчю від дня народження Олени Пчілки та 60-річчю з часу створення Колодяжнен. літ.-мемор. музею Лесі Українки. – Луцьк : [б. в.], 2009. Вип. 33. С. 72–76.

Драгоманова, на думку М. Зерова, «була однією з найталановитіших персоналіїв українського народу, громадського та літературного життя, в довоєнний період».¹

Сама Леся у своїх листах відверто і ніжно висловлювалась про свою неньку, вважала її надзвичайно розумною та талановитою жінкою, виражаючи повагу до неї: «Ніхто мені ніколи не писав настільки часто і любо, як ти, і я впевнена, що ніхто і ніколи не напише. Коли в голові виникає думка про це, то згадую я сонет Гейне до його матері... Прикро тільки від одного, що всі ми – і поети, і не поети – здебільшого буваємо не варті своїх матерів».²

Серед людей які оточували майбутню поетесу яскраво виділяється постать Михайла Петровича Драгоманова, який мав величезний вплив на формування історичного мислення письменниці. Родинні відносини Драгоманових і Косачів створили особливі умови для духовного контакту дядька та племінниці.

З раннього дитинства Михайло Петрович став унікальним прикладом для майбутньої поетеси, про це згадує рідна сестра О.П.Косач – Кривинюк.³ Відома людина українського суспільства, вчений та історик виявився для майбутньої письменниці «кладезем у світі знань».⁴ І. Франко заявляв про те що, Леся Українка вже в 1888 р., одержала у своїй творчості великі здобутки, і все це було завдяки важкій праці над собою, Леся опановувала українську мову завдяки матері, вчилась від неї віршової етики, та піддавалась охоче впливу оточення, серед якого знаходилась. «Можливо я помилюся, пише І.Франко, - але на мою думку, не дивлячись на великий родинний вплив, на першому місці

¹ Зеров М. Леся Українка. Твори. У 2 т. Т. 2 / М. Зеров. К.: Дніпро, 1990. – 614 с.

² Скоклюк С. Мати і дочка // Леся Українка та родина Косачів в контексті української культури : тези матеріали наук.практ.конф. (с. Колодяжне, 24–25 лют. 1996 р.). Луцьк: Ініціал, 1996. С. 36.

³ Косач-Кривинюк О. П. Леся Українка. Хронологія життя і творчості / О. П. Косач-Кривинюк; автор проекту та відпов. за вип. Н. Г. Сташенко. Репринт. вид. Луцьк, 2006.

⁴ Голубенко Н. О. Навчання у листах / Н. О. Голубенко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2007. – № 12. – С. 19–20.

все одно буде вплив дядька, унікального українського публіциста та історика Михайла Драгоманова». ¹

Листування Лесі з дядьком Михайлом Драгомановим, почалося з 1888 р. Перший свій лист Леся написала дядькові у 17-ти річному віці, датується цей лист 25-м березням 1888 р. У своїх листах дядько вчить племінницю оцінювати історичні події, мистецтво, літературу, та допомагає майбутній поетесі у формуванні її наукового та історичного світогляду. На цей час у М.Драгоманова вже було достатньо досвіду в науковій, політичній, філософській та публіцистичній діяльності.² Його різнобічна наукова, публіцистична і громадська діяльність наприкінці ХІХ ст. мала значущу роль в історії українського народу, і без перебільшення стала вагомою у формуванні світогляду його талановитої племінниці.³

Навіть під час перебування Драгоманова за кордоном, він активно підтримує зв'язки у листуванні з племінницею, постійно даючи їй свої поради, та надсилає книжки іноземними мовами. «Книжки всі ваші я прочитала, вони мене покорили, планую навіть взятися перекладати дещо. Найбільше мені необхідний був словник, бо я почала працювати над перекладом “Одіссею”». ⁴

Професор В.Погребенник, досліджував листування творчого спілкування між М.Драгомановим та Л. Українкою, висловив свою думку стосовно тісних духовних зв'язків дядька з племінницею, пояснюючи це тим, що саме під впливом вченого Леся Українка зрозуміла що для логічного розвитку майбутнього, потрібно завжди опиратись на минуле. «Він вчив її, цінувати минуле й сучасне в широкому сенсі цих слів, сміливо вдивлятися в майбутнє,

¹ Франко І. Зібрання творів. У 50 т. Т. 31 / І. Франко. К.: Наук. думка, 1981. – 595 с.

² Драгоманов М. П. «...Мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні» вибране / М. П. Драгоманов. К.: Либідь, 1991. – 688 с.

³ Зеров М. Леся Українка. Твори. У 2 т. Т. 2 / М. Зеров. К: Дніпро, 1990. – 614 с.

⁴ Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 10 / Леся Українка. К.: Наук. думка, 1978. –20 с.

йти до відродження національної свідомості, вливаючись у велику еволюцію європейської людини».¹

Своє перше історичне дослідження поетеса написала під супроводом свого дядька М. Драгоманова. «Стародавня історія східних народів» - це один з перших актуальних підручників із давньосхідної історії, написала вона цей підручник для навчання молодшої сестри Ольги.²

Основою для свого твору поетеса обрала підручник «Історія стародавніх народів Сходу» Луї Менера, за сумісництвом він був французьким істориком та письменником. Твір Луї містив цитати та переклади сакральних книг Сходу, показував нам буття народів, релігію і побут Єгипту, Близького та Середнього Сходу, Індії. Леся настільки надихнулася стародавніми збірками релігійних гімнів, прониклась у їх чарівний світ з допомогою перекладів А.Людвіга, В.С.Міллера, що зробила їм власний переспів.³

Світоглядні засади Лариси Петрівни формувалися на основі інформації яку вона отримувала від свого дядька. Завдяки цьому у підсвідомості поетеси поняття «народ» відображався як центральний суб'єкт історичного процесу.

Леся Українка відома нам своєю надзвичайно великою драматичною спадщиною. Драматичне надбання поетеси на протязі життя включає в себе приблизно два десятки творів, серед них були ті твори, які були близькі до завершення, і ті, які поетеса завершала вкладаючи свою душу і серце. Ліна Костенко висловлювала свою думку стосовно приходу Лесі Українки до драматургії, за її словами прихід поетеси в драматургію був цілком

¹ Погребенник В. Ф. Михайло Драгоманов і Леся Українка: результативність ідейно-творчого т спілкування / В. Ф. Погребенник // Перші міжнар. драго- манівські читання / уклад. : І. Волинка, В. Сергієнко, Л. Макаренко. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – Вип. 1. – С. 180–185

² Огнева О. Східні стежини Лесі Українки : статті та матеріали / О. Огнева. Луцьк, Волин. кн., 2007. – 72 с.

³ Огнева О. Про створення підручника Лесі Українки «Стародавня історія східних народів» / О. Огнева // Леся Українка. Стародавня історія східних народів : препринт. вид. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. – 256 с. – С. IV_VIII.

закономірний: «Поетеса добре розуміла сутність цього мистецтва. А головне – володіла рідкісним даром – мала потяг до драматургії».¹

В творчій спадщині поетеси особливе місце займали її драматичні поеми на історичні теми. Поетеса була багатогранною особистістю, з самого дитинства їй прививали цікавість до своєї історії, та на протязі всього свого життя вона цікавилась минулим українського народу та людства. Вплив Михайла Драгоманова відіграв особливу роль у світоглядних засадах поетеси, завдяки йому у поетеси остаточно сформувалось історичне уявлення про світ. Саме він став «компасом» у світі знань для Лесі Українки, допомагав їй розібратись у засадах світової та української історії, мотивував писати твори на історичну тематику, показуючи в них побут, тогочасну політичну ситуацію, та стан українців під час примусової експансії.

Яскравим прикладом історичного мислення письменниці є написана нею драматична поема «Бояриня», в 1911 р., яка за сумісництвом є першим драматичним твором української історії.²

Драми Лариси Петрівни добре переплітаються з історією, історія у розумінні авторки є тлом для розгортання трагічних подій у ситуаціях людського буття. Саме у міфологізації історії відбувається момент її особливого пізнання світу, це показується нам через призму художньої ілюзії, яка відповідає тріаді: життя – ілюзія – правда. Ми приходимо до висновку, що таким чином міфотворчість Лариси Петрівни не знімала з себе історичний факт, а була важливим чинником, на підставі якого фіксувалась міфологізованою метаісторією і в одночас закріпляла її.

Проблема історичності в драматургії Лесі Українки на сучасному етапі розвитку історичної науки розглядається у двох взаємовиключних

¹ Костенко Л. Поет, що ішов сходами гігантів // Українка Леся. Драматичні твори / упоряд. та авт. приміт. Р. П. Радишевський, О. Ф. Ставицький. Київ: Дніпро, 1989. С. 5–58.

² Драй-Хмара М. Леся Українка. Життя і творчість / М. Драй-Хмара // Літературно-наукова спадщина. К.: Наук. думка, 2002. – 226 с.

значеннях. Розглядаючи перший історичний твір поетеси, під назвою «Стародавня історія східних народів», слід зазначити, що за допомогою нього ми можемо дати характеристику її уявлень про певний історизм, саме завдяки цьому твору в нас відкривається світобачення поетеси в образі людини яка є певним знавцем історії Давнього Сходу та європейської античності, для поетеси це добре вивчена тема, побачити це, ми можемо завдяки тому як вона докладно описує далеку нам культуру, одяг, релігію та їжу. У розумінні такого виду історії, вона постає перед нами як алегорія утворена сучасною Лесею за допомогою суспільної ситуації. Проблематика відображення художнього історизму йде в тандемі з поетичною сумлінністю, поетеса з легкістю знаходить глибину подій, відображає героїв своїх творів за допомогою вміння досконало «відчути» історичний потік.

Ми повинні розуміти що історичний фактографізм ніколи не ідентифікувався з історичним. Леся Українка була наділена унікальним розумом, для своїх творів поетеса брала виключно фактичні джерела з історії, тільки отримавши доскональні знання стосовно історичного моменту, поетеса починала творити.

Лесін погляд на історію – це уявлення про обставину, до якої вона буде чіплятися, намагаючись її деталізувати, надаючи конкретної достовірності в своєму погляді на історію (одяг, релігія, поведінка, інтер'єр т. ін.)¹.

Ще один твір Лесі Українки який поетеса написала на основі історичного ґрунту, під назвою «Роберт Брюс, король шотландський», був написаний за допомогою натхнення дядька.

Михайло Драгоманов розповідав своїй племінниці про могутній вчинок короля Шотландії, а саме переказував їй сюжет про павука, який невдовзі став вершиною поеми. «Ця тема припала до серця» Лесі і стала фундаментом твору.¹

¹ Драй-Хмара М. Леся Українка. Життя і творчість / М. Драй-Хмара // Літературно-наукова спадщина. К.: Наук. думка, 2002. – 226 с.

Концепція твору «У пущі» також виникла за пропозицією Драгоманова, коли поетеса працювала над своєю авторською брошурою про прозаїка Джона Мільтона, який за сумісництвом був пуританином часів англійської буржуазійної революції XVII ст.

Поетеса виражала подяку своєму дядьку Михайлу Драгоманову який був для неї вчителем, наставником та натхненником, за допомогою віршів. Перший твір на честь дядька був надрукований у часописі «Народ» за 1891 рік під назвою «Сірома» («Бідні люди»).

Таким чином ми можемо підкреслити важливий вплив дядька М. Драгоманова на становлення історичних поглядів поетеси. Як висновок історичне уявлення Лесі Українки базується на її національній свідомості. В велику кількість своїх творів поетеса вклала національну ідею, в кожному творі по особливому показана глибока віра поетеси в свій народ, та в його могутні сили. Тексти творів Лесі Українки наповнені кличем до національного пробудження українців, до боротьби проти ярма й «національного сорому».²

Поетеса на протязі всього свого творчого шляху йде до еволюції світогляду, під «еволюцією світогляду», ми маємо на увазі її довгий та кропіткий шлях до переходу від літературно – художнього описування історичних подій і фактів до усвідомлення місця України у світовому історичному розвитку. Важкий життєвий шлях змушував поетесу віддалятися від батьківщини, та особливий етап історичного розвитку України кінця XIX - початку XX століття, визначив творчий розвиток письменниці у бік роз'яснювання людям за допомогою своїх драм певних історичних колізій через призму втілення власних прагнень.

¹ Волинський І. Взаємини Лесі Українки і Михайла Драгоманова [Електронний ресурс] / Іван Волинський. – Тернопіль, 1991. – С. 52–53. – Режим доступу : [https:// www.dragomanov.info/vzaemsne-slesej ukr.html](https://www.dragomanov.info/vzaemsne-slesej ukr.html)

² Трофімчук Т. Вплив Олени Пчілки та Михайла Драгоманова на формування історичних поглядів Лесі Українки // Минуле та сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка та родина Косачів в історії інтелектуальної еліти України та Волині: матеріали XXXIII Всеукр. іст.-краєзн.наук. конф., присвяченої 160-річчю від дня народження Олени Пчілки та 60-річчю з часу створення Колодяжнен. літ.-мемор. музею Лесі Українки. Луцьк, 2009. – Вип. 33 – С.72-73.

Світова історія у пізнанні поетеси інтерпретувалася у двох течіях. Перша течія відповідала за пошук потрібної теми для вільного самовияву українських реалій життя. А друга течія мала на меті віднайти наукове вивчення епохи, в яку авторка мала намір здійснитись екскурс. Ми приходимо до висновку, що саме у такий спосіб, поетесою розглядався історичний світовий процес, тобто як цілісна картина – від зародження людства і до сучасних подій.

Ми повинні розуміти, що тільки завдяки історіософській панорамі художнього мислення, поетеса може дати власне поглиблене розуміння української проблеми. Слід зазначити, що історіографічна база письменниці для освоєння вітчизняної історії заклала важливий фундамент у її світогляд, зокрема поетеса дорівнювалась до представників романтично – позитивіського напрямку – М.Костомарова, В.Антоновича, та ін., та політичні засади Драгоманова зробили свою справу, та роботи М.Грушевського.¹

Постать видатної доньки українського народу - Лариси Петрівни Косач, є унікальним надбанням української культури, поетеса вклала свою душу та серце не лише в твори, а і в суспільно – політичний розвиток України, болісно переживала моменти поневолення, її зброя – це слово, слова які набагато років відклалися в голови людей, «Одвага наша – меч, политий кров'ю».²

1.2 Історичні сюжети всесвітньої історії в творчості Лесі Українки

Особистість Лесі Українки є дивовижним скарбом українського народу. Поетеса все своє життя посвятила темі національного поневолення, писала тексти про болючі пережитки українського народу через призму далеких нам країн.

¹ Багаліка Ю.О. Історичні погляди Лесі Українки: Автореф. дис... канд. істор. наук. К., 2000. Реж. доступу: [https:// library.org.ua/sectsons-lood/ph](https://library.org.ua/sectsons-lood/ph)

² Кузьминець Ю.О. Історизм світогляду Лесі Українки // Пам'ять століть. – 1999. – №3. – С. 137-149.

Дослідник творчості поетеси М. Євшан підкреслював консолідацію авторки на всесвітньо історичних сюжетах, пояснюючи це так: «Віддаленість Лесі від нашого громадського буття – це не втеча від нього і не забудькуватість. Її творчість в більшості направлена на античні і віддалені теми, особливо в останні роки, і не просто так, а задля піднесення України в серці, вивчаючи всесвітню історію поетеса завжди проводила паралелі з українською історією, завжди думала про Україну, писала про наш народ, вибирала так би мовити унікальне екзотичне убрання для своїх творчих задумів – і не тому, щоб втекти від реальності, а тому, що їй так було краще сприймати те що відбувалося в країні на той час».¹

Переважно поетеса писала свої твори зі всесвітньої історії на основі біблійних тем, які були тісно пов'язані з історичними подіями в житті єврейського народу. Драматичні поеми «Вавілонський полон», «На Руїнах», «В дому роботи, в країні неволі», «Самсон» написані за допомогою звернення до «Старого Заповіту».

Літературознавець Володимир Антофійчук, зазначив з власних спостережень, що вітчизняна культура літературного слова в усі свої періоди розвитку, підкреплювала все Біблією, та орієнтувалась на неї, «Біблія сприймалась не лише як джерело образів, але й як фундамент духовного світу нації...».²

Біблія у розумінні поетеси, виступає як джерело для розвитку певних тем її творчості, зі Святого письма поетеса черпає певні мотиви, ідеї, які дозволяють їй прийти до власного авторського задуму, задум поетеси полягає в співвідношенні інших народів з українським народом. Варто підкреслити, історіософські орієнтації художньої свідомості поетеси, для неї було важливо вміти розбиратись в історичних подіях (чи в світовому, чи в

¹ Євшан М. Леся Українка // Літературно-науковий вісник. – 1913. – Т.64. – Кн. 10. С. 51.

² Антофійчук В. І. Євангельські образи в українській літературі ХХ століття / Володимир Іванович Антофійчук. Чернівці : Рута, 2001. – 312 с.

національному об'ємі) це було необхідно для розвитку фундаменту її авторської картини світу. Письменниця Ліна Костенко влучно висловила з цього приводу, «Леся Українка була наділена «даром історичної інтуїції», завдяки якому письменниця мала можливість творити «в трьох вимірах» – у мірі сучасних проблем, та в глибині їх історичної подібності та в широкій панорамі майбутнього».¹

У драматичних поемах «Вавилонський полон» і «На руїнах» поетеса зуміла передати нам найстрашнішу добу старозавітної історії юдейського та ізраїльського народів, описавши нам сюжет їх перебування у вавилонському полоні. У Біблії цей момент описується так, «Прийшов до нас Навуходоносов, який за сумісництвом був царем Вавилонським, зібрав все своє військо до Єрусалиму, став навколо міста та взяв його в блокаду, обгородивши Єрусалим насипом. Почався страшний голод в місті, в Єрусалимі була катастрофа з хлібом. Під час блокади міста, Навуходоносов спалив в центрі храм та царський палац, паралельно руйнуючи всі будівлі Єрусалиму, а стіни його розвалив».²

Сміливо можна назвати твір «На руїнах» блискучим прикладом інтелектуальної драми кінця XIX – початку XX ст., це ми бачимо за допомогою циклу науково обґрунтованих інтерпретацій та широкого сенсотворного змісту ідеї свободи, яка майстерно передана в тексті.³

Сама назва твору «На руїнах» дає нам змогу задуматись про тодішню ситуацію в житті народу. Історично – це час «першого полону вавилонського». Поетеса намагається донести до нас тонкощі побудови своїх поем за допомогою метода «мозаїки», тобто драми «На руїнах» та «Вавилонський

¹ Костенко Л. Поет, що ішов сходами гігантів / Ліна Костенко // Українка Леся. Драматичні твори. К.: Дніпро, 1989. – С. 5–54

² Святе Письмо Старого і Нового Завіту.-Лондон, 1947. –992 с.

³ Тудор С. Вихід слова (Єврейські мотиви в творчості Лесі Українки) // Леся Українка. Публікації. Статті. Дослідження. Т. III / Степан Тудор. К.: Видавництво АН УРСР, 1960. – С.127.

полон» споруджені на фоні страшного та кривавого страждання народу, задум двох творів має одну концепцію.¹

Як зазначав вище М.Євшан, Леся Українка кожний свій твір з всесвітньої історії інтерпретувала з історією України. Поетеса писала свої твори під час гніту своєї рідної землі, тому їй була зрозуміла концепція вавілонського полону. Український народ також зазнав «вавілонської неволі», але тільки за часів російського поневолення. Михайло Грушевський коментував творчість поетеси на теми всесвітньої історії, «Леся завжди зв'язувала себе з віковими переживаннями людства».²

Драматична поема «Вавілонський полон» зазнала сильної критики зі сторони близького оточення поетеси, критики засудили поетесу за те що вона занадто сильно віддалилась від української дійсності, попри це, вони навіть не намагалися вникнути у значення вавілонського полону. Письменниця дуже болісно відреагувала на таке зауваження, та прийнялась виправляти ситуацію за допомогою нової поеми «На руїнах», але на цей раз, вона більш виразно показала в своїй драмі українську національну проблему, але та так само у символічному вигляді.³

Сюжетна лінія поеми «На руїнах» побудована за таким же принципом як і «Вавілонський полон» головною героїнею твору є пророчиця Тірця, яка активно закликає свій народ до боротьби. Але суспільство її не сприймає, і вигадує їй покорання у вигляді вигнання одначкою в пустелю. На своє відторгнення Тірця відреагувала так: «Люди, дух божий сам мене буде шукати по пустелі, а вам ще далека дорого належить до нього».⁴

Ще одна поема написана Лесею Українкою на тематику всесвітньої історії, під назвою «Самсон». Ця коротенька поема написана також на біблійну

¹ Українка Леся. На руїнах // Українка Леся. Твори: У 12 т. / Леся Українка. К. : Наукова думка, 1976. С.167.

² Леся Українка. Твори. Нью-Йорк, 1954. Том VIII. – 139 с.

³ Харченко А. Вавілонський полон Драматична поема. На руїнах (3 часів першого полону) / А. Харченко. Леся Українка. Твори. Драма. Нью-Йорк, 1954. Том V. – 147 с.

⁴ Харченко А. Неволь і Руїна // А. Харченко. Леся Українка. Твори. Нью-Йорк, 1954. Том V. – 139 – 147 с.

тему. В цьому творі вона описує нам болісну долю філістимлянина, якого зрадила Даліла. Від болі зради він не знав куди себе подіти, та з останніх сил вирішив знищити палац та сховати під ним навічно злісних ворогів. Через цю поему Леся намагалась донести читачеві що український народ почуває себе як закутий Самсон, що він втратив свою силу та мужність, але обов'язково колись постане та помститься за все, налякавши назавжди ворогів своєю народною силою.

Михайло Драї – Хмара писав про цю поему так: «Леся написала невеличку поему «Самсон», на мою думку в поемі центральне місце займає не Самсон, а Даліла. Насправді вона не підкуплена філістимлянами, як про це нам докладає, «Книга Суддів». Вона відплачує за рідний край – вона справжня патріотка. Повністю змалювати Самсона з витоків в поетеси не вдалося, але вона дуже добре наблизилась до його образу, в її інтерпретації він вийшов пригнічений, позбавлений життєвих сил, ніж той якого ми знаємо з Біблії», так висловлювались критики того часу стосовно цієї поеми. Саме з тих пір поетеса оцінює для себе Біблію як джерело натхнення, надихаючись Святим письмом, щоб проявити свої почуття до рідних поневолених українців.

Протягом 1906 р. поетеса написала ще одну свою драму, «В дому роботи – в країні неволі». Леся Українка взяла за фундамент для цього твору порівняльну характеристику єгиптянина і гебрея саме під час знаходження євреїв у єгипетському полоні, намагаючись символічно порівняти становище та долю українського і російського пролетарія. Приходе до висновку, що єгиптянин, що гебрей був рабом, але різниця між ними все таки є, єгиптянин показував свою пихатість перед гебреєм, тож вона за замовчуванням називала його «рабом раба».

У цьому творі поетеса приділяє особливу увагу соціальному шару, за допомогою порівняльної характеристики образу, показує нам велику відмінність між робітником – єгиптянином і робітником – євреєм. Детально

описує нам образ єврея.Єврей «одягнений в брудний одяг,брудний від мулу,увесь забруднений присохлим брудом,худий,вузькогрудий,без життєвої енергії».Єгиптянин в свою чергу, «в одязі який забруднено фарбами, але окрім фарби ніякого бруду більше нема;він по статурі такий же як і гебрей, але не дивлячись на його худорлявість він був широкоплечим, його постать була створена ніби із червоної міді; через його образ можна розглянути могутню силу та витривалість». Далі між ними виникає діалог, з особливо сакральним змістом для кожного читача. Єгиптянин – робітник знав, що вони мають на меті побудувати храм - «житло» для богів. Однак для раба гебрея житло єдиного бога було на небі. Коли єгиптянин хизувався гебреєві своїми богами,то гебрей жахався, і відповідав йому: «Ой Боже грому,заглуши мене! Нехай я хоч імен тих чути не буду!»¹

Леся Українка символічно розшифрувала оточення єгипетського полону євреїв, як полон московитів в який вони взяли український народ. Під час того як раб гебрей промовив, «я зруйнував би всі храми та піраміди! розібрав би всі кам'яні довбні!», єгиптянина це дуже розлютило, він вдарив по лиці гебрея: «Я мушу знати, що я раб з рабів. Що чужим мені доводиться край неволі, що тут я самотній без товаришів. Більш ти від мене ні слова не почувеш!»

Поетеса у своїй творчості також активно зверталась до матеріалів античних – грецьких міфів. Історична драма «Кассандра», над якою вона працювала на протязі семи років (1901-1907) була однією з найвідоміших творів поетеси, в якій вона яскраво виділила свою загально філософську ідею, та за допомогою цього прийшла до повного втілення історичної картини.

Драма «Кассандра» будується на основі історичних джерел, цей твір як і кожний історичний твір поетеси, включає в себе три верстви:

¹ Якубський Б. На руїнах//Б.Якубський. Леся Українка. Твори. Драми. – Нью-Йорк, 1954. –Том V. – 164 с.
19.Якубський Б. Невеличкий діалог про неволю// Б. Якубський.Леся Українка. Драми. – Нью-Йорк,1954.
Том VI. – С. 103 – 104 с.

-узагальнено – символічний (тобто підкреслення філософсько – історичного бачення);

-виразно – історичний (історичні факти, тонкощі та деталі епохи);

-особистий – психологічний зв'язок (співвідношення із сучасним та минулим через художні образи)».¹

В поемі постає гостре питання психологічної драми з якою зіткнулась героїня. Сюжетну лінію для розв'язки свого твору поетеса взяла з античних легенд про Троянську війну. Згідно давньогрецьких міфів, Кассандра - просвітниця давньогрецької міфології, дочка останнього троянського царя Пріама та його дружини Гекуби. Аполон закохався в дружину Пріама, але Гекуба відхилила залицяння, Аполона це дуже образило, та він вигадав як помститися Гекубі, покаравши її доньку Кассандру, надавши їй дар віщування, але так щоб їй ніхто не міг вірити. На основі цієї картини і розгортається сюжет.² Письменниця намагалася передати та змалювати трагедію троянської війни, у якій бачила відлуння долі українського народу. Як що зіставити міфологічні символи які поетеса вклала у свій твір, то можна прийти до висновку що вона описувала боротьбу українців проти Російської імперії, що мов старогрецькі племена ахейців облягли Трою. Ми бачимо що показавши нам страшні моменти руйнації Трої, поетеса поза всіляким сумнівом описує тогочасну ситуацію яка складалась в Україні в 1905 р., а саме час революції, коли російські правлячі верстви не дозволяли виступати селянам на Полтавщині, та без будь-якого жалю мордували, катували а потім вбивали натовпи людей та їх дітей. Через написання «Кассандри» поетеса намагається донести нам своє духовне виснаження та власні переживання у важкі революційні роки, що тоді активно захльостували Україну. Вона бачила як було важко справлятися українським соціал – демократам на той час, з потужною

¹ Войтюк А.Ю. Природа історизму Лесі Українки // Радянське літературознавство. - 1984. - № 5. – С.39.

² Кримський А. Ю. Із спогадів щирого друга // Твори: В 5 т. – К., 1972. – Т.2. – 689 с.

хвилею революції, вони були не в силах створити національно – визвольну боротьбу українського народу, та перепліталися з псевдо російськими революціонерами. Як поетеса-символіст, з унікальними здібностями історика, вона зуміла показати у «Кассандрі» відображення «Ілліади» українського народу.¹

Леся Українка у своїй творчості зверталась також і до життя перших християн Риму. Вона посвятила цьому періоду драму «В катакомбах», відобразивши нам громаду християн, які збирались біля християнських печер Риму, в своїй драмі вона яскраво передала душевні переживання раба – неофіта, який відважився вступити в суперечку з єпископом про сенс слова «раб Господній» та про те, де знаходиться царство Боже, і коли для людей настане те царство.²

«Один з братів казав мені, що воно десь на небі, а другий казав що на землі» - говорить неофіт. (3,83) Єпископ в свою чергу, намагався донести що обидві думки мають місце бути, в них лише треба вірити. У раба виникали думки стосовно того, де є Царство Боже у рабовласницькому Римі, де є рівність між людьми, її немає навіть серед християнського середовища, куди зійшлися віруючі патриції і раби? – запитав раб. Служитель відмовився його слухати, та зауважив що вся влада йде на землю від Бога, і настанови Бога треба виконувати, а Бог колись воздасть кесарям: хто буде грішити на землі, того буде чекати гієна огнена. Неофіта не налякати гієною, він відчуває пристуність її на землі, «щодня – щогодини». Єпископ вирішив закінчити суперечку тим, що вигнав раба з християнських зборів, щоб той не «звábлював» інших християн. В відповідь на це, раб наголосив, що не за те вмирав на хресті Місея, щоб на землі картались люди, закликав християн до боротьби проти зненавидженого Риму, треба діяти, а не чікати кращої долі. У цьому творі Леся Українка

¹ Білецький О. Трагедія правди /О. Білецький // Леся Українка. Твори. – Нью-Йорк, 1954. – Том VI. 117–139 с.

² В катакомбах // Леся Українка. Твори. – Нью-Йорк, 1954. – Том VI. 81– 89 с.

символізувала російську тюрму народів, яку підтримувала православна церква, загострюючи незадоволення народу.

«А я піду за волю, проти рабства, я виступаю за правду проти вас!» - саме так завершила свою драму поетеса.

В особистості Лесі Українки, як висловлювались критики, вдало «з'єднався великий природний талант мисткині і яскрава європейська літературна освіта та ерудиція, вона завжди виступала у ролі завзятого борця проти брехні і поневолення, показуючи нам надзвичайно глибокий патріотизм, була наділена якостями волелюбності та витривалості».¹

Доречно зауважив Іван Франко: «З Шевченковських часів: поховайте та вставляйте Україна не була наділена таким сильним поетичним словом, як з уст цієї волелюбної, хворої дівчинки», а літературознавець Євшан, зазначив що, «торкаючись теми всесвітньої історії та чужих народів, не важливо грека чи гебрея, Леся Українка завжди думала про Україну».^{2 3}

Проаналізувавши низку творів Лесі Українки на всесвітні теми, можна сміливо заявити про те, що діалог поетеси із Святим Письмом допоміг їй віднайти свою ланку у напрямку всесвітньої історії, вона надихалась образами і мотивами Біблії, щоб зробити все для того, аби ці мотиви звучали по новому у її майбутніх творах. Звертаючись до Біблії, поетеса проходить важкий шлях осмислення філософсько – етичної та емоційно – психологічної проблеми, ставить у своїх творах на перше місце питання любові та самопожертви.

¹ Одарченко П. Леся Українка. Від видавництва //Петро Одарченко. Леся Українка. Твори. Нью-Йорк, 1953. Том I. – 13 с.

² Історія української культури. Львів, 1934. – С. 422 – 424 .

³ Літературно-науковий вісник. Львів, 1913, жовт.-груд. 51 с.

Розділ II

Відображення Історії України у творчій спадщині Лесі Українки

2.1.Оцінки і характеристика давньої історії України

Потяг Лесі Українки до екзотичних тем які поетеса обирала для своїх драматичних творів, викликав великий подив у науковців. Активно розглядала це питання Віра Агеєва у своїй монографії «Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в посмодерній інтерпретації».¹ Публіцистка Павлина Андрійчук – Данчук відзначала: «Дослідники творчості поетеси дивувались, як одна з найвидатніших українських поетів – Леся Українка – написала так мало творів стосовно української тематики, з понад двадцяти драматичних творів, тільки два мають виразні українські теми: «Бояриня» і «Лісова пісня», а решта так би мовити чужі теми».² Публіцистка намагалась розібратися і порівняти погляди науковців і лесезнавців, стосовно цього явища. Так вона визначала, що «...На думку Миколи Євшана, тяга до всесвітніх тем та Леся, не маючи міцних нервів, не могла дивитися реальному життю у вічі». Сергій Єфремов, – за резюмуванням авторки, - висловив думку, що тяга Лесі до всесвітніх тем пояснюється тим що поетеса шукала у цих темах «притулок та захист від болючої дійсності», в свою чергу Микола Зеров поділився припущенням, що «мандрівки в яких була поетеса за межами країни і відсутність достовірних джерел, часто змушували Лесю віддалятися від сюжетів, що віддавна приваблювали її до себе...».³

Світоглядні засади Лесі Українки виступають як не загальноприйняті в середовищі української інтелігенції наприкінці XIX – на початку XX ст. а показують орієнтування на фольклорно – етнографічні моделі культури.

¹ Агеєва В. Поетеса зламу століть: Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації / В. Агеєва. 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2001. 263 с.

² Андрійчук-Данчук П. Національне питання в драматичній поемі «Бояриня» Лесі Українки [Текст] / П. Андрійчук-Данчук. Джерзі-Ситі, 2007. 22 с

³ Драй-Хмара М. Бояриня / М. Драй-Хмара Літературно- наукова спадщина. Київ: Наук. думка, 2002. 23 с.

Вдалими були висновки Михайла Драй – Хмари стосовно національного аспекту драматичних поем Лесі Українки, вони були написані нібито на чужині, та в цих «екзотичних» сюжетах поетеса піднімала питання про український народ, «Вона думала про Україну, серцем була з нами, освячуючи наш непростий час та обставини».¹

Позиція Лесі Українки розцінювалась як така, що була віддалена від української проблематики. Але це «інтерпретується як не віддаленість, а нова частина розвитку художньої свідомості, яка обумовлена не тільки західноєвропейськими впливами, а і можливістю опиратися на факт набуття визначення «жіночого погляду» на всесвіт і культуру».²

Тамара Гундорова та Віра Агєєва активно займались питанням «екзотичності» тем та образів які обирала поетеса для своїх драматичних творів, у своїх наукових працях вони детально розглянули це питання.³

Образ України як елемент світогляду авторки проявляється під час раннього періоду її творчого здобутку. Теплі почуття та любов Лесі до рідного краю і народу були найпалкішими відчуттями у її душі, тому вона так боляче і важко сприймала поневолення і байдужість свого народу до власної історії. Яскраво виражений образ України в протидії до Московщини відтворений нам у драматичній поемі «Бояриня», до того Леся писала тексти про ярмо на рідній землі, але через призму далеких нам країн. Почуття патріотичного настрою були головною причиною того, що Леся Українка динамічно розглядала питання стосовно політичної діяльності земляків в обох імперіях – Російській і Австрійській.⁴

¹ Драй-Хмара М. Бояриня / М. Драй-Хмара Літературно- наукова спадщина. Київ: Наук. думка, 2002. 119 с.

² Онуфрієнко О. Полікультурний контекст у драматургічному доробку Лесі Українки / О. Онуфрієнко // Культурологічна думка. 2012. № 5. С. 98.

³ Агєєва В. Поетеса зламу століть: Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації / В. Агєєва. 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2001. 22 с.

⁴ Романенчук Б. Естетичні погляди Лесі Українки:[Ел.ресурс].Режимдоступу:<http://md-eksperiment.org/post/20170211-estetichni-poglyadi-lesi-ukrayinki>.

У деяких драматичних творах Леся Українка описувала свою громадянську позицію. Наприклад, у її діалозі «Три хвилини», як відмітила Олена Онуфрієнко, доволі яскраво відображається важливе питання для української інтелігенції, підкреслюючи момент у «Третій хвилині», який вибір є кращим: чи служити на благо Вітчизни, навіть якщо це тяжко, але перебуваючи на рідній землі, чи краще це робити «на свободі» поза межами Вітчизни. В певній мірі Леся Українка вирішувала так свою долю: в 1900-х роках поетеса схилилась якийсь час до думки щоб залишитися за межами Лівобережної України - в Австро – Угорській Галичині.¹

На думку радянських літературознавців Олексія Ставицького і Олега Бабишкіна, поетичні твори Лесі Українки були революційними; в них була втілена ідея «громадського служіння митця народові у його революційній боротьбі за повалення старого капіталістичного і утворення нового соціалістичного світу...».²

На погляд літературознавців, помітно що такі ідеї Леся Українка поступово вводить до драматургії, особливо твори на античну тематику, де під зарубіжними країнами прихований та втілений образ України. Такі уявлення критиків, безперечно, були необґрунтовано – заангажованими, «задавлені» канонами соціалістичної влади. Важливим моментом на якому слід загострити свою увагу є «не захоплення політикою, не зацікавленість політичною практикою, як такою, а щира любов до своєї країни, та бажання змінити долю свого народу, саме це допогло їй опинитись у «правильному» політичному і творчому руслі, тільки політична діяльність мала змогу змінити долю народу і принести визволення, тому Леся хотіла своїм словом промовити до серця, «що мохом поросло», це призвело до того, що вона в багатьох своїх творах, і ліричних і драматичних, як і в своїх листах намагалася пробудити почуття

¹ Онуфрієнко О. Полікультурний контекст у драматургічному доробку Лесі Українки / О. Онуфрієнко // Культурологічна думка. 2012. № 5. С. 100.

² Бабишкін О. Драматургія Лесі Українки. Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1963. 7 с.

українців й підштовхнути їх до дії». Як підкреслив Богдан Романенчук, «можемо сказати вже заздалегіть - естетичні погляди Лесі Українки – не претендують на матеріялістичні, незважаючи на те як завзято переконують читача радянські соцреалістичні дослідники, інкримінуючи Лесі матеріялістичний світогляд, атеїзм, марксизм і соцреалізм».¹

Про становлення політичних поглядів Лесі Українки є цікава стаття написана Валентиною Савчук, «Погляди Лесі Українки на проблему «недержавного чоловіка». В своїй статті вчена зазначила важливість розвитку проблеми «недержавного чоловіка» на її думку, ця проблема є головною і потрібною, незважаючи на час, коли творила Леся Українка. «Нездійснено, - як зазначала Валентина Савчук, - виокремлювалась тоді ідея самостійності України – частково це було через відсутність державної свідомості у «малоросів» (слово «українці», не мало тоді ще широкого вжитку), відносною причиною стала відсутність власної національної інтелігенції, яка, безперечно і покликала вести за собою народ...».²

Листи Лесі Українки до брата і дядька, є красномовними втіленнями ідей на погляди невільництва в Україні, прагнення скинути ярмо під час перебування за кордоном. Так, у своєму листі до брата Михайла 25 лютого 1891 року Леся Українка писала: «...Не знаю, чи були в мене вдома години важкої туги, як тут зараз, на вільнішій землі. Мені не раз видавалось (ти знаєш, що я маю розвинену «образну» думку, - отже, не здивуєшся), мені здалось, немов би на руках і на шиї у мене видніються червоні сліди, що понатирали кайдани та ярмо неволі. І всі люди бачать ті сліди, і мене бере сором за себе перед вільним народом...».

¹ Романенчук Б. Естетичні погляди Лесі Українки: [Ел.ресурс]. Режим доступу: <http://md.eksperiment.org/post/20170211-estetichni-poglyadi-lesi-ukrayinki>.

² Савчук В. Погляди Лесі Українки на проблему «недержавного чоловіка» (на матеріалі листів письменниці до М. Кривинюка та Ф. Волховського) // Леся Українка і сучасність: зб. наук. пр. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки [та ін.] Луцьк, 2007. Т. 4, кн. 1. С.257

>Як приїду я додому на Україну, то напевно, мені ще сильніше буде дошкуляти, і страчу я останній спокій, який там у мене ще був; та дарма...».¹

Науковець Павлина Андрійчук – Данчук зазначила: «Леся своєю творчістю спалахнула блискавично, освітила питання громадського збайдуження й пасивності, відкрила великі сфери нової національної думки; обнята тривогою, її душа чулася чужою серед оспалих земляків...». Поетеса не мала змоги до фізичної боротьби, через своє здоров'я, але не дивлячись на це – прагнула за допомогою творчості змінити свідомість людей, закликала їх до боротьби з безправністю та неволею.²

У своїх творах (особливо драматичних) Леся Українка чітко змальовувала свою громадянську позицію. Так, Юрій Бойко – Блохин підкреслив, що у більшості її творів (найперше – в етюді «В дому роботи, в країні неволі») яскраво проглядається її націоналістична позиція. По при цьому, він зазначив, що «під націоналізмом слід розуміти філософський світогляд, який базувався на національному визволенні народів з під гніту чужинців, що є історичною кінцівкою.»³ Причиною такого світогляду поетеси, на думку Тамари Гундорової стала особливість модерністського – неоромантичного світовідчуття авторки, також за основу концепції модернізму взята ідея національної автономності.⁴ Листування Лесі Українки з Михайлом Павликом, яскраво підтверджують факт того, що в центрі політичних уподобань поетеси була поневолена Україна.

Україна була поневолена національно і соціально, соціальне поневолення завжди йде в тандемі з національним, зазнавши в першу чергу поневолення в обличчі національного ворога, в ролі якого виступають імперіальні російські

¹ Мірошніченко Л. Леся Українка. Життя і тексти / Передмова Михайлини Коцюбинської. Київ: Смолоскип, 2011. 68 с.

² Андрійчук-Данчук П. Національне питання в драматичній поемі «Бояриня» Лесі Українки [Текст] / П. Андрійчук-Данчук. Джерзі-Ситі, 2007. 19 с.

³ Бойко-Блохин Ю. Естетичні погляди Лесі Українки та її стильові шукання // Вибране. Т. 3. Мюнхен, 1981. С.253.

⁴ Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація: монографія / Т. Гундорова. Львів: Літопис, 1997. 65 с.

шовіністи та експлуататори, якими були як правило, російські правлячі версти і їх підтримка – дворяни – поміщики, або так звані вищі верстви з кількістю різних спекулянтів, серед них були яничари, малороси – найманці тощо.¹

Образ України та його інтерпретація займають важливе місце у світогляді Лесі Українки. Поетеса описала час задухи, яким тоді була оповита Україна, особливо чітко помітно її занепокоєння ситуацією через листи до брата й дядька про «надягнуті кайдани», під цим виразом Леся мала на увазі політичний гніт з боку Московщини та Австро – Угорщини.

Прототип України в світоглядній концепції авторки був втілений у драматичній поемі «Бояриня». Леся Українка описувала свою велику любов до приниженого народу, який у більшості попередніх творів ідентифікувався з ізраїльським народом. Поетеса яскраво висвітлила проблему багатостраждальної батьківщини, за допомогою великої любові відобразила її як персоніфікований образ в серці драматичного твору «Бояриня». Написання драматичної поеми саме з такою інтерпретацією, було викликано формуванням історичних поглядів, під впливом ідей її дядька Михайла Драгоманова.

З історичної точки зору, поетеса обрала неоднозначний період в історії українського народу – добу Руїни, в цей складний час активно знищували національне надбання, безжалісно винищували козацькі храми, та вели жорстоку боротьбу за встановлення влади між гетьманами. У творі хронологічно охоплено часи правління гетьмана Петра Дорошенка який тоді виступав під нарисом носія національної ідеї. У своїй драматичній поемі авторка зуміла показати протиставлення двох ворожих народів, підкресливши низку складних взаємин між ними. Походження лексеми «руїна» у семантичному полі драми «Бояриня» тісно пов'язане з часом розрухи, винищування і розорення та плавного переходу до конкретної історичної доби. У такій інтерпретації образ

¹ Леся Українка. Листи: 1903-1913 / упоряд. Прокіп (Савчук) В. А. Київ: Видавничий дім «КОМОРА», 2018. 65с

«руїни» несе з собою значення деструкції, та руйнування національного та особистісного характеру у психотипі людини.¹

Дослідниця Павлина – Андрійчук – Данчук підкреслила велику цінність «Боярині» з точки зору історичної драми у світовому та українському літературознавстві. На підтвердження своїх слів вона навела аргументи:

-це історична драма, яка частково описує добу Руїни. На «Бояриню» можна ставити найкращі театри світу та перекладати на іноземні мови;

-у ній виокремлюються на психологічному фоні, два українських табори: люди які борються за національну свідомість, з одного боку, й пристосованці – з другого;

-у драмі яскраво підкреслюється історичний момент стосовно Москви, яка знущалась та винищувала Україну під час «Руїни» і нищить до сьогодні, ми бачимо що змінився лише ворог, а загарбницька політика не змінилася, в країні рабів та вигнанців, якою була, є й буде Росія.²

Інтерпретація драматичної історичної поеми «Бояриня» неможлива без власного коментаря авторки. Наголосимо, що сама Леся Українка зауважила в листі до Агатангела Кримського 24.05.1912 р.: «Мені моя «Бояриня» видалась занадто простою, в чомусь навіть і елементарною, schwarz und weiss, скоріше за все вона була б інакшою, як би я була більше освіченіша.»

Сама ж Леся боялася показувати «Бояриню» світові, як автор цього твору вона хотіла залишитися incognito та взагалі мала на думці підписатися новим псевдонімом.³ Така її ідея є цілком зрозуміла, адже Леся Українка не побоялась відверто висловити думку стосовно «ворожої руки Московщини» на

¹ Кочерга С. Культурософія Лесі Українки. Семіотичний аналіз текстів / С. Кочерга. Луцьк : Твердиня, 2010. 136 с.

² Андрійчук-Данчук П. Національне питання в драматичній поемі «Бояриня» Лесі Українки [Текст] / П. Андрійчук-Данчук. Джерзі-Ситі, 2007. 26 с.

³ Кочерга С. Культурософія Лесі Українки. Семіотичний аналіз текстів / С. Кочерга. Луцьк : Твердиня, 2010. 162 с.

українських теренах періоду Руїни. Там поетеса чітко виразила ідею того, що втягування північно – східної сусідки, а не нищівна політика всередині країни не дають змоги побудувати українську державність. Складалось відчуття що проблема рабства була не вичерпана, це спонукало авторку до нової спроби художньо осягнути болючу для неї тему. На думку, Миколи Євшана, Леся Українка могла бачити невільників, їх «безсильну» боротьбу з «бридкими гадюками.»¹ Саме тому письменниця виношувала так довго ідею написання такої драми, як наслідок вона стала неоднозначним роздумом літературної критики. За основу для своєї драматичної поеми Леся Українка обрала важкий та переломний момент у історії України - добу Руїни за часів гетьмана Дорошенка, сміливо можемо назвати цю драму, драмою - українського народу.

На думку дослідниці Павлини Андрійчук – Данчук, «Письменниця брала для своїх творів важкі періоди життя українського народу, які не відносились до епохи розквіту, а навпаки були епохою революції, неволі та страждання.»²

Лариса Масенко зазначала, «...ідейний мотив втрати пильності, моральної рівноваги і відчуття солідарності до свого народу у протиборстві з підступнішим катом Леся Українка розкриває у «Боярині».³

Нажаль, історично так склалося що українці на протязі всієї своєї історії потерпали від колоніальних загарбників. Винятком не став період XVII ст. це час коли українські землі потерпали від примусової експансії яку проводив уряд Московії. Однією з яскравих причин цього стала нищівна політика Богдана Хмельницького, а саме підписання ним Переяславської угоди в 1654 році. Драматична поема «Бояриня» висвітлила в повній мірі історіософський задум авторки, її задум полягав в тому, щоб донести читачеві історію

¹ Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / М. Євшан; ред.: Н. Шумило; Пер.: Н. Шумило. Київ : Основи, 1998. 161 с.

² Андрійчук-Данчук П. Національне питання в драматичній поемі «Бояриня» Лесі Українки [Текст] / П. Андрійчук-Данчук. Джерзі-Ситі, 2007. 22 с.

³ Масенко Л. Тема національної неволі в драматургії Лесі Українки / Л. Масенко // Студії з україністики: зб. наук. праць / [за ред. Р. Радишевського]; НАНУ, Міжнар. школа україністики, Ін-т філології КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2004. Вип. V : До 190-річчя з дня народження Тараса Шевченка. С. 177.

українського народу для уникнення помилок у майбутньому. Зауважу що, в поемі не можна прослідкувати конкретні історичні події періоду Руїни(мало інформації стосовно правління Богдана Хмельницького, та немає майже згадки про конкретних історичних персоналій).По при це, Леся Українка у своїй поемі поставила на перший план долі окремих українців (за покликом серця та тих які відріклись від власного народу),у них був складний вибір стосовно національної приналежності: бути українцями чи не бути. У «Боярині» яскраво відчувається дух епохи та особливе відношення авторки до національного питання, не дивлячись на те що у поемі не відображена ситуація боротьби між московським царем та українськими гетьманами – боротьба за владу, але виразно відчуються пережитки складних часів українців.¹

Поетеса у своїй драмі змальовує образ України в опозиції до Московщини крізь призму аналізу становища жінок на українських землях в Московщині. Це дає нам змогу побачити суперництво на рівні генетичного коду обох держав.

У драматичній поемі «Бояриня» йде мова про відсутність свободи на теренах тогочасної України.Як наслідок ми маємо арешт доньки сотника Олекси Перебійного. Оксана-донька сотника добровільно виїхала на чужину,прийнявши пропозицію свого коханого Степана.

Спочатку закохана дівчина не звернула увагу на політичні погляди Степана,але ж згодом, для неї це обернулося трагедією. Слід відзначити, що батько Степана був справжнім козаком,але почавши служити пану, згодом змінив свої політичні погляди та переїхав до Московії,там він став холопом,яким пізніше будуть іменувати його сина.

Ситуація яка складалась у Московщині з Оксаною передбачала їй справжні тортури:вона почувала себе немов птаха у залізній клітці, професор

¹ Степанишин Б. Драма Лесі Українки «Бояриня» // Дивослово. 1998. №2. С. 50.

Роман Вертельник називав героїню твору «козачкою в теремі».¹ Леся Українка яскраво змальовувала нам втрату національної ідентичності, показуючи це на прикладі Степана та його матері, вони почали пригинатися перед московськими звичаями (Стьопка – холоп), не дивлячись на своє походження та нехтуючи українською ментальністю. Оксана з відчаєм окликнула Степана:

Степане, та куди ж се ми попались?

Та се ж якась

Неволя бусурменська?²

Слід відмітити, що Леся Українка чи не в перше в українській літературі змогла зробити аналіз між духовними цінностями і культурою українців і московитів, за допомогою свого аналізу їй вдалося виявити дивовижну відмінність їхньої ментальності.

Як зазначив філолог Ігор Набитович, «тема національної неволі у творчій спадщині Лесі Українки – одна із центральних».³ На думку істориків, у драмі «Бояриня» дуже чітко проглядаються прояви національної суперечки (скоріше навіть ментальної), расової та гендерної, це стає поштовхом до алузії уярмлення України Московщиною. Так, авторка у своїй поемі обґрунтовує нам несумісність між двома народами, показуючи це не просто як «несумісність», а як тотальну прірву між духовним та інтелектуальним розвитком тогочасної України і Московщини. На мою думку, яскраво помітно як Леся Українка показала нам через зіставлення стану жіноцтва обох країн, відзначивши відношення до жінки та роз'яснивши їхній психологічний стан під час перебування у Московщині та в Україні.

¹ Веретельник Р. Козачка в теремі // Слово і час. 1992. № 6. С. 46-50.

² Українка Леся. Бояриня. Драматична поема / Леся Українка // Українське слово : [хрестоматія у 2 кн.]. Київ: Аконіт, 2001. Кн. 1. С. 115.

³ Набитович І. Протиставлення психокультур українців та росіян у драмі Лесі Українки «Бояриня» // Roczniki Humanistyczne KUL, Seria Słowianoznawstwo. Tom 61, z. 7. Lublin, 2013. S. 116.

Оксана Забужко в своїй праці написала: «Бояриня – ключ до нашої культурної ідентичності».¹

Після виходу в світ поеми «Бояриня» Леся Українка постала перед прихильниками своєї літератури, не лише яскравим прикладом виразниці націоналізму, а й авторкою, яка за допомогою своїх творів прагнула не допустити забуття історії свого народу, підкресливши це відмінністю культурного фундаменту, та виокремивши прірву ментальності українського народу і московитів.

Дослідники які детально розглядали драматичну поему «Бояриня» (Роман Вертельник, Михайло Драй – Хмара, Оксана Забужко та ін.) переважно у своїх роздумах писали про психотип головних героїв твору, розглядаючи детально відмінності їх поведінки. Наприклад, один із головних дослідників творчості Л.Українки, Михайло Драй-Хмара, наголосив, що «психологічний момент у цій поемі покриває історичний» Дослідник зауважив і те, що головна думка твору полягає в побудові взаємин між українцем Степаном, якого охрестили «холопом», та Оксаною, яка заради коханого Степана покидає рідну землю, «не може сприймати звичаї московитів, їх культуру, та не звикає до нового становища барині й гине на чужині...».²

Дослідник Роман Вертельник наважився висловити свою думку стосовно страждання Оксани Перебійної, на його думку її страждання «спричинені акцією, а не реакцією».³

«Не ростуть квіти в темниці», – з розпачем сказав Степан про свою кохану дружину Оксану, невільно зазначив стан, у якому опинилася Гетьманщина, Україну, підкорену Московщиною, символізує нам Оксана.

¹ Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій / Оксана Забужко. Київ: Факт, 2007. 373 с.

² Драй-Хмара М. Бояриня / М. Драй-Хмара Літературно-наукова спадщина. Київ: Наук. думка, 2002. 213 с

³ Вертельник Р. Козачка в теремі // Слово і час. 1992. № 6. С. 48.

У цій драматичній поемі можна виокремити декілька сюжетів, стосовно протиборства московської та української ментальностей. Найяскравіша колізія виявляється у ставленні московитів до жінки.

Зауважу, що Оксану вражали «московські закони»: у неї була близька подруга у на ім'я Ганна, по сумісництву молодша сестра Степана, для якої Московщина була рідною землею, вона була заручена з московським стрільцем, з котрим навіть ніколи не мала розмови, захоплено розповідала: «Я здалека на нього дивлюсь/як він там на вулиці проїздить/Інакше ж я його ні де не бачу/Хіба що інколи в церкві...»¹ На запитання Оксани, (Як же він тебе засватати зміг, та де?) Ганна відповідає «Через сваху/Як зазвичай у нас всі». Микола Костомаров писав, про тогочасних російських жінок, «російська жінка завжди була невільницею – до самого гробу», порівняв ставлення до жінки у козаків: «жінки були їх вірними помічницями...»² Мати Степана, яка звикла жити на «широку» ногу, знаходячись постійно у боярському середовищі, морально тиснула на Оксану, змушує невістку і доньку поводитись аналогічно. Оксана була залякана поганими умовами та відношенням, опинившись в безвихідному стані вона не могла чинити опір, тому була змушена прийняти московські звичаї: «Ще засміють дитино, не має тут звичаю з чоловіками жіноцтва...» Оксана безвихідно викрикнула, звернувшись до Бога: «Ой Господи, які се тут звичаї!»

Протиставлення системи поглядів на роль жінки господині/ рабині (відповідно ментальностям українців і московитів) показано через діалоги зі свекрухою; звичаї на території Московщини доносить старша жінка: «Тут на Москві не звичай/Щоб мешкала на долі/Засудять, і скажуть, ото стара, не тямить звичаїв...»³

¹ Українка Леся. Бояриня. Драматична поема / Леся Українка // Українське слово : [хрестоматія у 2 кн.]. Київ: Аконт, 2001. Кн. 1. С. 126.

² Костомаров Н. Две русские народности // Основа. СПб., 1861. №3. С. 75.

³ Українка Леся. Бояриня. Драматична поема / Леся Українка // Українське слово : [хрестоматія у 2 кн.]. Київ: Аконт, 2001. Кн. 1.

Мати Степана в цьому сюжеті промовляє доволі цікавий вислів, який дуже влучно описує ситуацію, «з вовками жий – по вовчи вий» Оксана відмовляється признати своє відношення до законів Московщини, бореться з небажанням усвідомити їхню несправедливість. Перед смертю вона тяжко боролася з тугою за рідним краєм, її основним проханням до Степана було: «Коли я помру/ти не думай брати вдруге українку, візьми краще московку / Всі ми ранимо словами/а тут жінки погані / вони бояться...» У цьому епізоді Леся Українка втілила рису ментальності московки, показала це через покірність чоловіку, страх промовити слово наперекір. Українська жінка – свободолюбива та непокірлива, змальована нам у образі Оксани Перебійної, названої в критиці «козачка в теремі».¹

Одна з головних рис московитів на рівні соціальної психології – нетерпимість і неповага до чужої культури, наочно нам це показано у розмові Оксани зі своєю свекрухою, де старша жінка розкриває принизливе обговорення московитів: «А як ти собі думала? сьогодні в церкві було багато шепоту навколо нас: «Черкашенки! Хохлуши!» Оксана не побоялась відповісти, зауважила що у московитів геть відсутнє християнське вихвання: «Та... я чула... гріха десь не бояться / замість молитви кістки миють».²

Художня деталь опису національно одягу московок збігається з описами мусульманського одягу (як правило у мусульман жінка постає покірливою слугою чоловіка). Оксана сидячі в неволі, після розглядання свого одягу починає порівнювати себе з татаркою: «Хіба я тут не як татарка сиджу в неволі?». Степан в свою чергу скептично ставиться до думок дружини. Історик Микола Костомаров зазначив, в українській психології етносу та ментальності, на відміну від Московщини (це добре описано в драматичній

¹ Українка Леся. Бояриня. Драматична поема / Леся Українка // Українське слово : [хрестоматія у 2 кн.]. Київ: Аконіт, 2001. Кн. 1. С. 143-147.

² Українка Леся. Бояриня. Драматична поема / Леся Українка // Українське слово : [хрестоматія у 2 кн.]. Київ: Аконіт, 2001. Кн. 1. С. 118.

³ Костомаров Н. Две русские народности // Основа. СПб., 1861. №3. С. 61.

поемі) ненависті та несприйняття культур немає. «Українські люди звикли жити розважливо та не упереджено, не вдивляючись в обличчя інших людей, з іншими звичаями»¹

Драматична поема «Бояриня» цікава й тим, наскільки поетеса вдало описала нівелювання особистості. Нам це інтерпретується через сюжет зміни імені молодшого брата Оксани Івана на типово російське Ванька. Зміна імені для хлопця, на думку героїні, є глумом над ідентичністю. Цей вчинок підводить нас до розуміння впливу елемента помосковщини, який свекруха з радістю приймала на долю свого молодшого сина.

Головна героїня твору Оксана, чітко розуміла трагедію українського народу під час Руїни. «Україна впала Москві під ноги», - казала вона. За допомогою її образу, Лесі Українці вдалося розкрити всі розбіжності між двома ментальностями, українською та московитською, бездоганно це показано за допомогою діалогів Оксани зі Степаном. На думку лесезнавців, образ «козачки в теремі» допомагає нам сформуванню художній образ України.

Свободолюбство Оксани є прямим доказом незламності українського народу, а також всієї – України. Авторка підкреслила, що саме такі громадяни як Оксана Перебійна, та її брат Іван, можуть носити горде звання українців та утвердити українську націю в світі.

Видатна донька українського народу Лариса Петрівна Косач, за словами Михайла Грушевського, була «надзвичайно глибоко національною особистістю в своїй основі, всім своїм життям пов'язана з історією свого народу, з переживаннями наших людей»

Отже, прообраз України є центральним у творчості Лесі Українки. Поема «Бояриня» по сумісництву є першим драматичним твором з української історії.²

² Драй-Хмара М. Літературно-наукова спадщина. - К.: Наукова думка, 2002.

Науковець М.Драй-Хмара визначає у «Боярині» історичні риси, називає імовірні джерела Лесині обізнаності з українською історією – вона використовувала монографії та статті М.Костомарова, які були присвячені добі Руїни, активно вивчала літопис Величка, «Історія русів». Зауважу, не дивлячись на те що герої твору є вигаданими, а не історичними, М.Драй-Хмара підкреслює певні риси, які роблять їх схожими з історичними особами (наприклад, помічає в лиці гостя – козака Яхненка, тестя Дорошенко – Яхненка); знаходить яскраві відбитки історичних явищ: «у першу чергу, церковні братства, в яких брали участь жінки», та деякі відомі факти з історії розвитку московсько-українських відносин, відтворення тогочасного суспільно – політичного ладу на Московщині, «який як правило, базувався на доносах та катуванні людей», а також огидний образ московського боярина, «...роблячи собі службову кар'єру, допускалися гидотні вчинки. Він – нахабний, жадібний, хитрий. Цареві він, власне, не служить, а прислуговує як раб».¹

З історичного колориту, достовірно поетеса описала нам побут українських жінок XVII ст., він показаний нам через сприйняття Оксани, яскраве протиставлення української жінки до московської. М.Драй-Хмара наводить і цілком значущу термінологію яку вживала поетеса у своїй поемі, переважно московську, характерну для зображеної доби, поділяючи її на історичну (боярин, воєвода, вотчина, дума тощо.) та виокремлює побутову (терем, хохлуша, сарафан тощо). З української термінології поетеса вживає декілька слів: намітка, жупан, кораблик.

Окрім історичних, в драмі використані джерела літератури, зокрема Біблія. Це можна побачити на прикладі використання у драмі біблійної легенди про Каїна і Авеля, яку в перші дні п'єси Степан розповідає у родинному колі своїй майбутній дружині.

¹ Забужко О. Une princesse lointaine: Леся Українка як культурно-інтерпретаційна проблема // Слово і час. 2001. - №. 2. – С. 232 – 234 с.

Окрім історичних та літературних Леся Українка використала у «Боярині» ще етнографічні джерела. Драй – Хмара віднаходить чотири народні пісні: 1. «Ой, як було хорошенько, як рід з родом п'є», 2. «Бодай мені такий вік довгий, як у мене чоловік добрий», 3. «Не бійся матусю, не бійся, в червоні чобітки обуйся», 4. «Гуляй, гуляй, господине, нехай нашу журба згине».

Таким чином «історичну зрілість» Лесі Українки можна побачити через призму її творчої діяльності. Письменниця за допомогою своїх творів репрезентує нову інтелектуальну силу України, концепція її творів тісно пов'язана з ідеями національного визволення та з державотворенням.¹

2.2. Доба поетеси у її творчій та епістолярній спадщині

Життєвий шлях Лариси Петрівни Косач досить важкий, поетеса перебувала на підступах створення України як держави, болісно переживала моменти поневолення українців. Завдяки збереженню епістолярної та творчої спадщини ми маємо змогу ознайомитись з багатим внутрішнім світом авторки. На жаль, хвороба Лариси Петрівни наклала на її життя великий тягар, але попри це, не маючи сил до фізичної боротьби, поетеса активно загартовувала свій дух. Микола Євшан писав: «Леся Українка належить до тих фігур літератури, котрі, за граню, своєї мистецької діяльності, не мають своєї «біографії». Такі люди як Лариса Петрівна, не намагаються зацікавити глядацтво собою, стараються не привертати занадто багато уваги до своєї особистості, можна сказати що маскують її перед широким загалом, їх буття спокійне, без зайвої тривоги, сакральне, в їх творчості – вся їх біографія, тут вони зосереджують своє духовне життя...»²

Дослідник відзначав: «Творчий шлях Лесі Українки – важкий та кропіткий, проходить через збагачування свого духа новими здобутками. В

¹ Бабишкін О. Леся Українка життя і творчість /Бабишкін О., Курашова В. К., 1995 –320 с.

² Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / М. Євшан; ред.: Н. Шумило; Пер.: Н.Шумило. Київ : Основи, 1998. 160 с.

результаті такого збагачення вона стала артистичним типом особистості, тим, котрого прийнято називати артистичним організмом, в повному значенні цього слова...».¹

Приятель Лесі Українки – Іван Франко, з натхненням писав про її талант: «Цей талант неймовірно сильний, оповитий мужністю, з особливим проявом жіночої грації і ніжності. Вона живе як артистка, в повному значенні цього слова, однозначно не сторониться сучасного життя, намагається увійти в ритм його інтересів, страждальницьки відчуває його негаразди і завжди вміє знайти сильний та м'який вислів для свого відчуття...», він також виокремив для неї передове місце поряд з письменниками – чоловіками, підкреслив що, Леся Українка є «чи не єдиним мужчиною в українській літературі».²

Літературний критик Віра Агеєва підтримала думки зазначених науковців які займалися дослідженням творчості поетеси, та підкреслила момент повільного розвитку її таланту, на її думку: «Талант Лесі Українки прогресував досить повільно, потрібні були роки, для того щоб інтервал та роздвоєння, разом з ваганнями долалися».³

Епістолярна спадщина Лесі Українки доволі обширна, налічує понад 750 листів. Нам відомо, що у поетеси було приблизно 40 адресатів, листи до яких зібрані по крихтах. Серед цих листів, є також і листи до близького родинного оточення поетеси (мати, батько, брати та сестри, а також родина М.П.Драгоманова) та до літературного оточення авторки (І.Я.Франко, О.Ю.Кобилянська, М.І.Павлик, М.М.Коцюбинський, А.Ю.Кримський).⁴

¹ Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / М. Євшан; ред.: Н. Шумило; Пер.: Н.Шумило. Київ : Основи, 1998. 163 с.

² Правда іскра Прометей: літературно-критичні статті про Лесю Українку: книга для вчителя / упоряд.: О. Ф.Ставицький. Київ: Рад. школа, 1989. 42 с.

³ Агеєва В. Поетеса зламу століть: Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації / В. Агеєва. 2-ге вид., стереотип. Київ : Либідь, 2001. 8-9с.

⁴ Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20-50- х років ХХ ст.//Слово і час. 1999. № 2. с. 57

Листи Лесі Українки дуже багатогранні та змістовні. В них поетеса піднімала купу важливих питань, що турбували людей того часу. «Величній поетесі було властиво передавати свої гострі почуття й усвідомлення мистецтва як історичної діяльності, це можна інтерпретувати як спосіб духовно практичного опанування навколишнього світу».¹

З близького родинного оточення поетеса частіше всього контактувала зі своїми батьками. Батьки Лесі витрачали всі свої кошти на її лікування та подальшу реабілітацію, особливо за кордоном. Батько Петро Антонович сильніше за всіх переживав за хвору доньку. У своєму листі до родини Драгоманових від 25 (13) лютого 1886 р. він пише: «Моя Лесенька нещасна дівчинка. Сьогодні у неї день народження, минуло 15 років. Вона в нас дуже висока, вища за маму, тільки зовсім худа та слабка... Три київських хірурги благають привезти хвору Лесю до Києва, щоб там її оперувати, а інакше чекають страшні наслідки, загрожує ампутація ноги та й сама Леся захворіє на сухоти. В неї серйозні проблеми з легенями. Леся сама і встати з ліжка не може, а тут ще така страшна та ризикована операція загрожує».²

П.А. Косач був морально розбитий в зв'язку з тим, що потрібно було переживати його старшій донці, у цьому ж листі він підсумовував майбутнє донечки: «Мені зараз важко думати про талант Лесі. Може це їй колись знадобиться ще, покаліченій. Бо не зможе вона ніколи бути інакшою, які б старанні не були київські лікарі».

У листі до свого брата Михайла на початку листопада 1889 р. Леся описує свій важкий стан як знаходження у «Дантовому пеклі - з плачем і скрежетом зубів».³ Завдяки цьому листу, ми можемо зрозуміти, що поетеса важко переживала свою фізичну несправність, яка була перешкодою у її житті, заважаючи їй вчитись та працювати.

¹ Гаєвська Л.О..Леся Українка про специфіку мистецтва// Рад. літературознавство.- 1982.- с.41

² Косач-Кривинюк О. П. Леся Українка: Хронологія життя й творчості. Нью-Йорк, 1970. 36 с ..

³ Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Т.10–12. К.: Наук. думка, 1978–1979. 37 с.

Зібравши свій емоційний стан до купи, поетеса почала показувати величезне бажання жити. Про це вона писала своїй сестрі Ользі у листі від 24 (13) листопада 1897р.: «Гріх бути інвалідом, особливо коли знаєш що роботи є багато, треба переставати їм бути, як що не можу зараз, то зможу через рік, через два, а може п'ять, але ж все таки треба вийти в люди! І я обов'язково вийду, або під ножом пропаду, але так не зостанусь».¹

Мужність та сила волі Лесі Українки чітко проглядається у листі до дядька М. Драгоманова від 28 (16) липня 1891 р.: «Дядьку, якби мене не турбувала моя нога, чого б я в світі натворила».²

Поетеса боролась зі своїм недугом, та мріяла в листі до сестри О.П.Косач від 17 (5) вересня 1896 р. «я так хочу жити і працювати по-людськи».³

У той же час у листуванні Лесі Українки активно піднімалися різноманітні питання громадського життя, науки, освіти, мистецтва, рідної мови та літератури. Приміром, Леся Українка у листуванні з М.Драгомановим від 15 (3) березня 1892 р. писала з батьківського маєтка у Колодяжному: «Я можу пробачити кепсько написаний вірш тільки генієві, та й то незавжди. На мою думку, українським поетам слід заборонити писати національно-патріотичні вірші, то б може, вони швидше навчилися віршуванню, примушені проявами лірики та перекладами, а тепер вони почали розраховувати на патріотизм своїх читців, ігноруючи власну рифму і розмір»⁴. Є в мене влучні зауваження щодо тих, хто вважають себе патріотично наділеними, у листі до свого дядька М.Драгоманова від 9 лютого (28 січня) 1894 р.: «Дядьку в нас біда, багато людей ігнорують українську мову, і думають що годі говорити на українському, а писати то взагалі відмовляються, щоб заслужити право патріота, треба бути робітником на певній ниві, і людиною наділеною певними

¹ Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Т.10–12. К.: Наук. думка, 1978–1979. 403 с.

² Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Т.10–12. К.: Наук. думка, 1978–1979. 101 с.

³ Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Т.10–12. К.: Наук. думка, 1978–1979. 348–349 с.

⁴ Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Т.10–12. К.: Наук. думка, 1978–1979. 130. с

переконаннями і т.п...За Вашу ідею, я буду стояти до кінця, а наскільки я буду втілювати її, залежить тільки від мого таланту».¹

У своїх листах поетеса часто ділилася своїми задумами стосовно нових літературних творів, умовами своєї праці, успіхами та поразками. Авторка у своєму листуванні з родичами формувала свій політичний світогляд. Загалом найбільше всього думок на суспільно – політичну тему Леся Українка висловлювала у листах до свого «любого дядька» - М.Драгоманова. Сестра Лесі, О.П.Косач-Кривинюк підкреслювала, як для Лесі було важливо отримати листа від дядька, «одержання листа від дядька було для Лесі наче свято, вона наповнювалась радістю, та з задоволенням йшла читати лист».²

Крім того, Леся Українка як любляча племінниця активно прислухається до свого дядька, зокрема починає вивчати мови, читає книжки які він радить їй у своїх листах. Не дивлячись на тяжкий стан здоров'я, самоосвіта у Лесі була на першому місці. Окрім літературних творів, вона приділяла увагу і науковим та публіцистичним працям.

Активно поетеса підтримує у своїх листах діалоги стосовно національної гідності українського народу, так у листі до М.В.Кривинюка від 28 березня 1908 р.: «На мою думку, треба покидати ту форму доказу: «Хіба я винен, що я народився українцем? Якби і хотів, то не стану ніколи іншим»³

У листах до М.Драгоманова від 3 вересня (22) серпня 1891 р. Леся Українка зі здивуванням підкреслює, що «дядьку, диво, наші люди почали задумуватись за науку, як добре що вони зрозуміли що казенної науки мало».⁴

Письменниця у своїх листах багато писала про свою роботу, називала свою роботу засобом для забуття від хвороби. Так, вона написала листа сестрі

¹ Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Т.10–12. К.: Наук. думка, 1978–1979. 218–220 с.

² Косач-Кривинюк О. П. Леся Українка: Хронологія життя й творчості. Нью-Йорк, 1970. 130 с.

³ Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Т.10–12. К.: Наук. думка, 1978–1979. 11 с.

⁴ Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Т.10–12. К.: Наук. думка, 1978–1979. 112. с

О.П. Косач-Кривинюк від 28 (16) листопада 1899 р.: «Мене моя робота мотивує жити, вона як музика служить годинами замість ліків (морально, звісно)...Я знаю, дорога моя Ольга що не дуже розумно вживати літеру замість морфії, але на мою думку, це краще аніж морфій вживати замість літератури».¹

У 18-річному віці поетеса починає свою активну діяльність в київській «Плеяді», там вона прикладає численних зусиль для здійснення планів всередині гуртка. Ініціативна діяльність в «Плеядах» стала поштовхом Лесі Українки в перекладацькій діяльності, поетеса витратила свій час на переклади для народу, перекладала вона із російської мови та західноєвропейської літератури. Так, у листі до свого брата вона пише про те як важливо визначитись стосовно питання для кого має бути перекладена література: «Я і гадки не маю, для кого ця література, бо якщо перекладаю для народу (для простого народу), то тоді можна і список творів для перекладання скоротити, навіть не можна, а треба скоротити. Якщо ж ці мої переклади мають бути для інтелігенції, то тоді каталог треба розширити.»².

Непокоїла Ларису Петрівну бездіяльність інтелігенції, слабкий дух письменництва, на основі цього поетеса вирішила закликати однодумців до створення жіночої газети, в своїх листах вона освячувала труднощі на своєму творчому шляху, та енергійно обговорювала видання журналу під назвою «Дзвінок».

Не дивлячись на ускладнене життя хворобою, поетеса надихалась любов'ю своєї матері (Олени Пчілки) до дітей. Завдяки цьому, творчість поетеси була частково направлена на русло видань для маленьких читачів, найбільше поезій для дітей, було надруковано на сторінках видання «Дзвінок», журнал почав своє існування в 1890 р. і на протязі чверті століття дарував

¹ Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Т.10–12. К.: Наук. думка, 1978– 1979. 149 с.

² Леся Українка. Листи: 1876-1897 / Упорядкування Прокіп (Савчук) В. А., передмова Агеєвої В. П. Київ : Комора, 2016. 74-75 с.

усмішку дітям. Літературознавець В. Лучук, писав про видання: «Журнал «Дзвінок» був унікальним в своєму роді, цей часопис був призначений для дітей всієї України, особливо на ту частину країни, що належала до складу Російської імперії, і до тої, що була під Австро-Угорщиною.¹

Лариса Петрівна дуже довго обдумувала над ти як написати щось до «Дзвінка», своєю ідеєю написання до журналу, поетеса поділилася з братом Михайлом, надіслала йому поетичного листа, «Михась мій любий!» датовано цей лист «якогось там березня у 90-й рік»² З годом «Дзвінок» став першодруком багатьох її праць. Вперше твір Лесі Українки з'явився у журналі в 1890 році. Оповідання «Метелик» стало першим вкладом у видання, написане Лесею у 1889 році.

Співробітництво Лесі Українки з виданням не лімітувалося лише друком творів, вона активно займалась підготовкою номерів часопису. Листування Лесі з М. Коцюбинським дає нам можливість зрозуміти, що хід підготовки номерів «Дзвінка» до друку, проходив не лише у Львові. «На сьогоднішній день, педагогічне товариство Львова, погодилося на редагування українських творів «Дзвінка» у місті Київ, щоб вже до Львова прислали готові відредаговані твори...Однією з галузей нашої діяльності, буде вчитування «Дзвінка».³

Взялася активно Леся Українка і за співпрацю з українським журналом «Ілюстрована бібліотека для молодіжі, міщан і селян», робота для цього журналу викликала у неї масу вражень, письменник Омелян Попович запросив Лесю співпрацювати з виданням, про цю подію нам свідчить її лист до брата Михайла Косача від 18.05.1890 р., в якому вона ділилася своїми емоціями і

¹ Дзвінок з минулого: Вірші, оповідання, казки, байки, загадки, приповідки: Для мол. та серед. шк. в. / Упоряд., заг. ред., післям. та приміт. В.І. Лучука; Передм. Я.П. Гояна;. – К.: Веселка, 1991. – 287 с.

² Мороз М.О. Літопис життя та творчості Лесі Українки. – К.: Наукова думка, 1992. – 56 с.

³ Зеров М. Листи Л. Українки до Михайла Коцюбинського // Україна. –1924. Кн. 1-2. – С. 168.

писала: «...Привітай мене брате, я відтепер співробітник «Бук/овини/», «Бібліотеки для молоді...»¹.

Особливо болісне питання для Лесі Українки стосувалося Московії та Галичини.

Письменниця мала на меті створити брошуру яка б роз'яснювала нам питання взаємин між двома країнами: «Хотілось би мені насправді доказати (виписками з автентичних джерел, що цілком можливо), як сама Москва нав'язувала нам, всіма правдами та неправдами віру в те, ніби все це відбувається без втручання царя. Хотілось би відкрити всю правду стосовно державної власності, що вносила вона в наш народ.»².

По особливому поетесі полюбила Галичина, це земля на якій Леся Українка мала змогу друкувати свої твори, через наявність пільг конституційного ладу. Відомо, що перші поезії авторки були надруковані саме у львівських виданнях. Завдяки І.Франку який розглянув у поетесі потенціал до творчої діяльності, світ вже в 1884 році за допомогою друку у журналі «Зоря» дізнався про Лесю Українку. Починала поетеса давати знати про себе з перекладацької діяльності, у 1885 році у Львові був надрукований її авторський переклад на твори М.Гоголя, який Леся готувала зі своїм братом Михайлом.³

Самой Лесі було важко розібратися в нелегких галицьких справах, її рідний дядько М.Драгоманов радить їй не ідеалізувати Галичину, наводячи аргументи про майже відсутніх робочих людей там, та уточнював що серйозно працюючих там ще менше. Стосунки Лесі Українки з галицькою інтелігенцією змусили її змінити точку зору на літературно – громадські справи у Галичині, через деякий час поетеса усвідомила правдивість слів свого дядька. Під час перебування у Галичині, спілкуючись з представниками еліти, поетеса почала

¹ Корнєєва Г. Друкована українська книга та преса для дітей у Галичині (кін. XIX – I пол. XX ст.)// Бібл. вісн. 1999. – №2. – С. 25 –28.

² Леся Українка. Листи: 1898–1902 / Упоряд. Прокіп (Савчук) В. А. Київ : Комора, 2017. 489-490 с.

³ Леся Українка. Енциклопедія життя і творчості : офіц. вебсайт. URL: <https://www.l-ukrainka.name/> (дата звернення: 2.03.2022).

активно займатися питанням сплетіння галицьких відносин, та почала формувати власну думку стосовно політичних партій, оцінюючи їх вплив на життя, та аналізуючи здобутки західноукраїнської літератури. І чим далі, поетеса намагалася розібратись у внутрішньому становищі Галичини, тим більше розуміла що все суперечливо та неоднозначно.

Провівши аналіз тогочасної ситуації на галицьких землях, Леся на власні очі побачила брехливу політику та тактику народовців. «Угода» між двома урядами, галицьким та австрійським у (1890 р.), на якій наголошували народовці, мала більш заперечливе значення, ніж позитивне, була відвертим кроком до нового виду поневолення українців, поступовим переходом до відриву Галичини від України. Що не дивно, сам М. Драгоманов одночасно з Лесею Українкою засудив цю так звану «Угоду», розцінивши її як елемент образливої політики для передової інтелігенції і всього українського народу. «Та знаменита «Угода», наробила багато галасу у нас на Україні, наші люди думали що буде благодать... Та мені тепер здається що та «угода» нещасна та безглузда, що мені аж соромно за галичан, як вони могли послухати цю дурницю», - писала Леся Українка у листі до дядька.¹

Дивувала Ларису Петрівну в негативному сенсі цього слова, тактика політичної боротьби за владу, яка постала перед нею як непрепустима, геть відбивши захоплення Галичиною: «Здивували мене тонкощі у справі виборчої агітації: це так звані «податки на агітацію», відверто кажучи, грубий підкуп! Хто має краще фінансове становище, того і партія міцніша в уряді!»².

Розглядаючи Ларису Петрівну Косач як особистість, слід підкреслити її захоплення громадською роботою. Поетеса щиро допомагала своїм друзям не лише словом, а і ділом. Свої гонорари вона частково розділяла на суспільно важливі справи, віддаючи кошти на підтримку громади. Сама поетеса розуміла

¹ Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 10. Листи (1876–1897)/Леся Українка; упорядкув. В. Яременка. Київ : Наук, думка, 1978.с.137

² Леся Українка. Листи: 1898–1902 /Упоряд. Прокіп (Савчук) В. А. Київ : Комора, 2017. 118 с.

наскільки важливо допомогати громаді у поширенні та придбанні якісної, на її погляд, свіжої літератури та актуальної преси, також давала кошти на освіту: «Посилаю вам гроші у розмірі 20 гульденів, половину з яких прошу взяти на «Народ», а решту на «Поступ» » (2 лютого 1895 р. до М.І.Павлика). Такого короткого змісту пояснення зустрічалося у її листах. Леся пояснювала про саме такий вид допомоги у одному зі своїх листів до сестри Ольги, коли мала на меті заплатити за навчання М.Кривинюка, «Мені більше до вподоби допомогати так, я приношу саме такі жертви («жертва непотрібна» читаємо з попереднього тексту листа) хочеться віддати себе на жертву задля нашої дружби, - в цьому відсутня логіка, признаю, але що робить, це незаперечний факт» (17 жовтня 1900 р. До О.П.Косач).¹

Нам відомо, що розквіт творчості Лесі Українки припав на кінець XIX-початок XX століття. Її драматургічна творчість - це унікальний та новий етап розвитку української літератури, який відповідає європейському прикладу. Дослідниця творчості Лесі Українки, Лідія Лук'янчук зазначала, «Творчість поетеси наприкінці XIX-на початку XX ст. стала вершиною у художній свідомості людей України та в його історичному піднесенні, й водночас допомогла збагатити духовну культуру людства показавши це як помітне явище світової літератури».²

Драматична спадщина Лесі Українки дала новий подих українській літературі та драматургії.³

Період створення творчої спадщини поетеси був посправжньому важкий. Здебільшого, це було пов'язано з перепоною яка стосувалась розвитку культури (мистецтво, література) на українських землях, наслідком цього була політична ситуація (На той момент, Західна Україна входила до складу Австро-

¹ Макаруч О. Г. Епістолярний дискурс Лесі Українки як джерело до вивчення часопису «Народ» (1890–1895). Поліграфія і видавнича справа. Серія: Соціальні комунікації, 2018. № 1(75). С. 166–173.

² Лук'янчук Л. Формування історичних поглядів Лесі Українки / Л. Лук'янчук // Волинь філологічна: текст і контекст : зб. наук. пр. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т філології та журналістики. Луцьк 2016. Вип. 22 : Універсум Лесі Українки. С. 325.

³ Міщенко Л. Леся Українка в літературному житті / Л. Міщенко. Київ: Дніпро, 1964. 201 с

Угорщини, а Східна – належала до Російської імперії); ці обставини були першорядні у визначенні неоднозначності розвитку ментально українського. Літературний критик, Віра Агеєва відзначала яскраве протиріччя доби, у яку писала мисткиня. Дослідниця зазначала, що Леся Українка «на протязі всього часу своєї творчої діяльності мусила відчувати невизначенність, так би мовити «роздвоєність» і складність вибору».¹

Творча спадщина Лесі Українки стала частиною розвитку українського та європейського театрального мистецтва. Театрознавець Леонід Барабан, відзначав великий вплив драматургічної творчості поетеси на європейське театральне мистецтво.² Літературний історик Сімеон Русакієв, також надзвичайно високо оцінював внесок авторки у розвиток театру за кордоном, зокрема в його рідній Болгарії, і написав, що «творчість Лесі Українки унікальна, вона завжди була, є, і буде на теренах сценічного мистецтва Болгарії, її мистецтво наповнено формами внутрішнього драматизму, душевністю, перевертанням ідейності, блискучою образною системою, великою культурою і витонченістю художньої форми».³ Про світовий внесок драматургії Лесі Українки писав також і французький професор Жорж Люсіані, на його думку, драматичні твори Лесі Українки були апогеєм театру нашого століття.⁴

Слід зазначити, що Леся Українка стала авторкою драматичних творів, які без усякого сумніву можна віднести до зразків європейської літератури. А епістолярна спадщина Лесі Українки містить унікальні факти про політичне, культурне, літературне життя не тільки України та українського народу, а й інших країн.⁵

¹ Моклиця М. Розмаїття світу культури у спадщині Лесі Українки / М. Моклиця // Леся Українка і сучасність : зб. наук. праць. Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2010. Т. 6. С. 4-6.

² Барабан Л. Драматургія Лесі Українки за рубежом / Л. Барабан // Слово і час. 1995. №3. С. 6

³ Барабан Л. Драматургія Лесі Українки за рубежом / Л. Барабан // Слово і час. 1995. №3. С. 21

⁴ Міщенко Л. Леся Українка в літературному житті / Л. Міщенко. Київ: Дніпро, 1964. 295 с.

⁵ Онуфрієнко О. Полікультурний контекст у драматургічному доробку Лесі Українки / О. Онуфрієнко // Культурологічна думка. 2012. № 5. С. 100.

Поетесу за її творчі здобутки називають «непочутою пророчицею». Її ідеал, це самостійна Україна, та яка була її сенсом життя, та яка була вільна та незламна, Леся Українка отримала те місце, яке їй по праву належить-місце ключової постаті в українській культурі. Вона була саме той людиною, чиї твори відкривали історію тогочасного періоду. З точки зору сьогодення Леся Українка має заслужене місце інтелектуала, її драматургія наповнена метафоричним діалогом з читачем, бажанням дати читачу певні духовні цінності та моральний спокій.¹

Таким чином, проаналізувавши творчу та епістолярну спадщину поетеси, ми приходим до висновку, що Леся Українка постає сучасникам як європейсько орієнтована і самобутня людина, жінка- яка незламна не дивлячись ні на що, жінка - з великої літери, людина яка має яскраві погляди та тверду громадянську позицію.

Ця видатна особистість народилась і проживала свої роки життя одночасно в одному з найскладніших та найцікавіших періодів в історії України – це був складний час, час коли наша нація переживала тяжкі та переломні моменти у всіх сферах життя, та пізнавала найголовніше-трансформацію свідомості.

Епістолярій Лесі Українки – це джерело для вивчення її поглядів та задумів, її листи потребують ґрунтовного вивчення та переосмислення.

¹ Демська-Будзуляк Л. Драма свободи в модернізмі. Пророчі голоси драматургії Лесі Українки / Л. Демська Будзуляк. Київ : Академвидав, 009. 31 с.

ВИСНОВКИ

Леся Українка – Лариса Петрівна Косач, псевдонім цієї людини належить до найвеличніших імен нашого народу, міцно занотувався в пам'яті кожного українця, і не тільки українця.

Ця видатна поетеса народилась та жила в нелегкому та водночас в найцікавішому періоді історії України – цей складний час для українського народу характерний бажанням українців вибороти свою незалежність. Вона сміливо виокремлювала свою індивідуальність та неперевершеність за допомогою оголошення своєї української ідентичності, наважувалась вона на це в час, коли термін «Україна» звучав в світі, за спостереженням сучасників, як «мильна бульбашка». Поетеса на протязі всього свого існування йшла наполегливо до потягу волі, її духовний світ завжди був наповнений любов'ю до України.

Із позиції сьогодення видатна донька українського народу Леся Українка постає перед нами як письменниця, інтелектуалка, громадська та культурна діячка. Людина яка за допомогою своєї творчості звертається до проблем національного буття, та проголошує себе націоналісткою в дусі епохи; під поняттям «націоналізм» вона мала на увазі визволення з під гніту чужинців на українській землі.

У першому розділі ми розглянули питання історизму та його відображення у творчості Лесі Українки. У своєму дипломному творі я надала загальну характеристику поняттю історизм, та підкреслила основи які є фундаментом цього поняття. Отже, основу історизму становлять такі уявлення: єдність всесвітньо – історичного процесу, лінійно – поступальний перебіг історії, наявність об'єктивних закономірностей історичного розвитку, розуміння цих закономірностей та можливість їх пізнання засобами науки, логічний характер об'єктивної історії та можливість її адекватного

відображення історичної логіки, соціальна значимість наукових відкриттів та залежність прогресу від розвитку думки.

Розкриваючи питання цього підпункту, я вирішила зробити акцент на вихованні поетеси. Розглядаючи питання відображення історизму у творчості Лесі Українки, слід приділити увагу формуванню її історичних поглядів. На мою думку, сім'я Лариси Петрівни стала її фундаментом у світі цінностей, поглядів та орієнтирів. Родинне виховання в сім'ї поетеси базувалося з урахуванням народних та навчально-виховних традицій. Жива народна мова, яку доносила до вух доньки мати Ольга Петрівна (Олена Пчілка), повага до національних цінностей, любов до рідної історії. У сім'ї Косачів навчання займало першорядну роль у формуванні особистості, таким чином їм вдалось привити своїм дітям всі бажані якості освічених та всебічно розвинених людей. До всебічного виховання поетеси були причетні не тільки батьки, а і її рідний дядько, публіцист, історик, громадський діяч – Михайло Петрович Драгоманов, у своїй роботі я підкреслила значення та вплив М.Драгоманова на життя та творчість Лесі Українки, саме за допомогою дядька поетеса почала формувати свій світогляд. Саме він навчив її оцінювати історичні події, літературу, мистецтво, та був тим чия думка стала базою її наукового світогляду. Під його супроводом поетеса написала своє перше історичне дослідження – «Стародавня історія східних народів».

Таким чином, в першому розділі я хочу підкреслити, що комплекс уявлень про себе та світ, про зв'язки з світом та взаємодії з ним, почали зароджуватись у поетеси з раннього дитинства під впливом матері, видатної української публіцистки, та громадської діячки Олени Пчілки та дядька М.П.Драгоманова.

В творчій спадщині поетеси особливе місце займали її драматичні поеми на історичні теми, саме за допомогою їх аналізу я хочу висвітлити історизм у її творчості, та розглянути проблему історичності в драматургії Лесі Українки на

прикладі її першого історичного твору, «Стародавня історія східних народів». Завдяки цьому твору ми можемо дати приблизну характеристику її уявлень про певний історизм. Цей твір показує нам Лесю Українку як знавця історії Давнього Сходу, людини яка дійсно розбирається в темі і має чітке уявлення про те що пише, підкреслити це ми можемо за допомогою того, як поетеса описує нам детально одяг, релігію, їжу.

Важливо зазначити, що історичне уявлення Лесі Українки здебільшого базувалось на фактичних джерелах з історії, тільки після отримання досконалих знань стосовно історичного моменту, поетеса починала творити. Наприклад, історіографічна база Лесі Українки для освоєння вітчизняної історії заклала важливий внесок у її світоглядні засади, та відобразилась на подальшій творчій основі для її творів. Фундаментом для світогляду поетеси були представники романтично –позитивіського напрямку –М.Костомаров, В.Антонович, і звичайно ж світоглядні засади Драгоманова.

Як висновок до першого підрозділу свого дипломного твору, я хочу зауважити, що я дала визначення поняттю «історизм», акцентувала свою увагу на формуванні історичних поглядів Лесі Українки, та на тому, хто вплинув на це. Підкреслила драматичні твори Лесі Українки, в основі яких був закладений історичний ґрунт, також приділила увагу питанню яке стосується еволюції світогляду поетеси та проблем історичності в її драматургії.

У другому підрозділі першого розділу, ми розглянули питання про те, які історичні сюжети всесвітньої історії фігурували в творчості Лесі Українки. Я вирішила підкреслити, так звану «базу», поетеси для формування її історичних сюжетів на всесвітні теми. Наголосивши, на тому, що свої твори зі всесвітньої історії поетеса писала переважно на основі біблійних тем, та в основному завжди відштовхувалась від Святого письма, використовуючи його як джерело всесвітньої історії, саме за допомогою Біблії, поетеса прийшла до власного авторського задуму, бравши звідти певні ідеї та мотиви.

Також у цьому підпункті я зробила короткий аналіз творів написаних поетесою на основі біблійної тематики, включила в цей аналіз такі твори: «Вавилонський полон», «На руїнах», «Самсон», «В дому роботи –в країні неволі», «Кассандра».

Як висновок до цього підрозділу, я хочу зазначити що, проаналізувавши низку творів Лесі Українки на всесвітні теми, можна з впевненістю заявити про те, що діалог поетеси з Біблією допоміг їй віднайти ланку у напрямку всесвітньої історії.

У другому розділі першого підрозділу ми розглянули відображення історії України у творчій спадщині Лесі Українки.

У цьому підрозділі я вирішила приділити увагу образу України та її інтерпретації у світогляді Лесі Українки. Взяла за основу для відображення України в творчій спадщині поетеси, її драматичну поему «Бояриня».

Підкреслила важливий момент, що після написання «Боярині» Леся Українка постала перед прихильниками своєї літератури, не лише яскравим прикладом виразниці націоналізму, а й авторкою, яка за допомогою своїх творів прагнула не допустити забуття історії свого народу, підкресливши це нам через відмінність культурного ґрунту, та виокремивши прірву ментальності українського народу і московитів.

Як висновок для даного підрозділу, відзначу що поема «Бояриня» стала першим драматичним твором з української історії.

Таким чином «історичну зрілість» Лесі Українки можна побачити через призму її творчої діяльності. Письменниця за допомогою своїх творів репрезентує нову інтелектуальну силу України, концепція її творів тісно пов'язана з державотворенням.

У підрозділі який стосується доби поетеси у її творчій та епістолярній спадщині, спершу я вирішила висвітлити питання листування Л. Українки, та зазначила що, епістолярна спадщина поетеси доволі велика та налічує понад 750 листів. Листи Лесі Українки дуже багатогранні та змістовні. В них поетеса піднімала безліч важливих питань, що турбували людей того часу.

Також я зазначила моменти творчої діяльності поетеси, починаючи з її перекладацької діяльності в «Плеяді», видання журналу для маленьких читачів під назвою «Дзвінок», співпраця з українським журналом «Ілюстрована бібліотека для молодіж, міщан і селян», співробітництво з «Бібліотекою для молоді». Виділила її захоплення громадською діяльністю, часткове спонсорування «Поступу» та «Народу».

Зазначила важливий внесок творчої діяльності Лесі Українки для європейського театрального мистецтва.

Таким чином висновком цього підпункту стало те що, Леся Українка завдяки своїй творчій та епістолярній спадщині постає сучасникам як європейсько орієнтована і самобутня людина, жінка – яка незламна не дивлячись ні на що, людина слово якої закріпилось в головах людей назавжди.

В ході бакалаврської роботи я провела великий аналіз творчої та епістолярної спадщини Лесі Українки. Ще з моменту третього курсу я зацікавилась Лесею Українкою як особистістю, та під час краєзнавчої практики, на базі «Центру наукового краєзнавства імені академіка П.Т. Тронька» під супроводом професора С. М. Куделко та к.і.н О.І. Вовк, я зробила проект по навчально –виробничій практиці, який був присвячений діяльності сім'ї Косачів, та зокрема творчості Лесі Українки.

Для виконання цього проекту і набуття в подальшому інформації для дипломної роботи я відвідала і пройшла краєзнавчу практику у «Літературно –

меморіальному музеї Лесі Українки» (с. Колодяжне, Ковельський район, Волинська область)

Там я під супроводом завідувачки музею Ольги Петрівни Бойко, отримала доступ до архівів музею, та активно опрацьовували їх, для подальшого використання у дипломну роботу, мені були надані джерела стосовно творчої та епістолярної спадщини поетеси, а саме: монографія В. Савчук «Доля листів Лесі Українки», М. Грудницька «По сторінках рукописів Лесі Українки», А.Силюк «Леся Українка та родина Косачів в контексті української культури», В.Агеєва «Поетеса зламу століть». Мене вразила повноцінна науково – обґрунтована експозицію яка розкриває життєвий та творчий шлях Лесі Українки.

Отже, дивлячись на величну постать Лесі Українки і її роль в історії українського народу, можна з впевненістю сказати, що вона не тільки «поетеса» і «драматург», вона людина яка стала базою наукового пізнання в житті українського народу – її роль історична. П'єси і драматичні поеми написані поетесою міцно пов'язані своїми сюжетами з світовою історією, літературою, культурою, релігією, вони становлять визначне місце в світогляді українців.

Творчість Лесі Українки має величезну роль у розвитку вітчизняної і світової літератури. На протязі всього свого життя поетеса формувала в українській літературі багатий духовний світ героїв –людей які відігравали різні ролі, але завжди ідеально вписувались в епоху.

Могутній талант поетеси, який був покладений на вівтар служінню народові, дивовижне особистісне проникнення в епоху, вміння передати все до тонкощів, саме це звеличило Лесю Українку в ряди видатних поетів України та світу.

У своїй дипломній роботі я висвітлила творчу та епістолярну спадщину поетеси, як людини яка започаткувала своїми творами нове бачення всесвітньо

історичного процесу та історії України з точки зору течії під назвою модерн, вона заклала нові історіософські засади в літературу нової доби.

Творча спадщина Лесі Українки є надзвичайно цінною для історичної науки, вона виступає як носій чималого обсягу джерельної інформації, ця інформація, переважно стосується розвитку культури, становлення політичного та громадського життя, місця і ролі письменниці в ньому.

Таким чином, ми повинні завжди пам'ятати та шанувати вклад видатної поетеси в життя українського народу, вона жила, живе, і буде жити вічно у наших головах. Її твори ще не одноразово будуть декламувати, на її поеми ще не раз поставлять виставу, а її цитати ще не раз розійдуться у маси.

Список використаних джерел та літератури

1. Агеєва В. Поетеса зламу століть: Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації / В. Агеєва. 2-ге вид., стереотип. Київ: Либідь, 2001. 263 с.
2. Андрійчук-Данчук П. Національне питання в драматичній поемі «Бояриня» Лесі Українки [Текст] / П. Андрійчук-Данчук. Джерзі-Ситі, 2007. 22 с.
3. Антофійчук В. І. Євангельські образи в українській літературі ХХ століття / Володимир Іванович Антофійчук. – Чернівці: Рута, 2001. – 312 С.
4. Бабишкін О. Драматургія Лесі Українки. Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1963. 7 с.
5. Бабишкін О. Леся Українка життя і творчість / Бабишкін О., Курашова В.–К., 1995 – 320 с.
6. Багаліка Ю.О. Історичні погляди Лесі Українки: Автореф. дис... канд. істор. наук. – К., 2000. Реж. доступу: [https:// library.org.ua/sectsons-lood/ph](https://library.org.ua/sectsons-lood/ph)
7. Барабан Л. Драматургія Лесі Українки за рубежом / Л. Барабан // Слово і час. 1995. №3.
8. Білецький О. Трагедія правди / О. Білецький // Леся Українка. Твори. – Нью-Йорк, 1954. – Том VI. 117–139 с.
9. Бойко-Блохин Ю. Естетичні погляди Лесі Українки та її стильові шукання // Вибране. Т. 3. Мюнхен, 1981. С.253
10. В катакомбах // Леся Українка. Твори. – Нью-Йорк, 1954. – Том VI. 81– 89 с.
11. Веретельник Р. Козачка в теремі // Слово і час. 1992. № 6. С. 46-50.
12. Веретельник Р. Козачка в теремі // Слово і час. 1992. № 6. С.
13. Войтюк А.Ю. Природа історизму Лесі Українки // Радянське літературознавство. - 1984. - № 5. – С.39.
14. Волинський І. Взаємини Лесі Українки і Михайла Драгоманова [Електронний ресурс] / Іван Волинський. – Тернопіль, 1991. – С. 52–53. – Режим доступу: <https://www.dragomanov.info/vzaemsne-slesejukr.html>

15. Гаєвська Л.О. Леся Українка про специфіку мистецтва // Рад. літературознавство. - 1982. - с.41
16. Гайдено, П.П. История новоевропейской философии в ее связи с наукой /П.П. Гайдено. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2003. – 376 с
17. Голубенко Н. О. Навчання у листах / Н. О. Голубенко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2007. – №12. – С. 19–20
18. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація: монографія / Т. Гундорова. Львів: Літопис, 1997. 65 с.
19. Демська-Будзуляк Л. Драма свободи в модернізмі. Пророчі голоси драматургії Лесі Українки / Л. Демська Будзуляк. Київ: Академвидав, 009. 31 с.
20. Дзвінок з минулого: Вірші, оповідання, казки, байки, загадки, приповідки: Для мол. та серед. шк. в. / Упоряд., заг. ред., післям. та приміт. В.І. Лучука; Передм. Я.П. Гояна;. – К.: Веселка, 1991. – 287 с.
21. Драгоманов М. П. «...Мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні» вибране / М. П. Драгоманов. – К.: Либідь, 1991. – 688 с.
22. Драй-Хмара М. Бояриня / М. Драй-Хмара Літературно- наукова спадщина. Київ: Наук. думка, 2002. 23 с
23. Драй-Хмара М. Леся Українка. Життя і творчість / М. Драй-Хмара // Літературно- наукова спадщина. – К.: Наук. думка, 2002. – 226 с.
24. Драй-Хмара М. Літературно-наукова спадщина. - К.: Наукова думка, 2002.
25. Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / М. Євшан; ред.: Н. Шумило; Пер.: Н. Шумило. Київ: Основи, 1998. 161 с.
26. Євшан М. Леся Українка // Літературно-науковий вісник. – 1913. – Т.64. – Кн.10. – С. 51.
27. Забужко О. Une princesse lointaine: Леся Українка як культурно-інтерпретаційна проблема // Слово і час. – 2001. - №. 2. – С. 232 – 234 с.
28. Зеров М. Леся Українка. Твори. У 2 т. Т. 2 / М. Зеров. – К.: Дніпро, 1990. – 614 с.
29. Зеров М. Листи Л. Українки до Михайла Коцюбинського // Україна. –1924. –Кн. 1-2. – С. 168.
30. Історія української культури. – Львів, 1934. – 422 – 424 с.

31. Кормилов, С.И. Теоретические аспекты художественного историзма / С.И. Кормилов // Проблема историзма в русской советской литературе. – М., 1986.
32. Корнєєва Г. Друкована українська книга та преса для дітей у Галичині (кін. XIX – I пол. XX ст.)// Бібл. вісн. –1999. – №2. – С. 25 –28.
33. Косач-Кривинюк О. П. Леся Українка. Хронологія життя і творчості / О. П. Косач-Кривинюк; автор проекту та відпов. за вип. Н. Г. Стащенко. – Репринт. вид. – Луцьк, 2006.
34. Костенко Л. Поет, що ішов сходами гігантів // Українка Леся. Драматичні твори / упоряд. та авт. приміт. Р. П. Радишевський, О. Ф. Ставицький. Київ: Дніпро, 1989. С. 5–58.
35. Костомаров Н. Две русские народности // Основа. СПб., 1861. №3. С. 75
36. Кочерга С. Культурософія Лесі Українки. Семіотичний аналіз текстів /С. Кочерга. Луцьк: Твердиня, 2010.136 с.
37. Краткая философская энциклопедия / Под ред. Е.Ф. Губского. – М.: Издательская группа «Прогресс» «Энциклопедия», 1994. – 576 с.
38. Кримський А. Ю. Із спогадів щирого друга // Твори: В 5 т. – К., 1972. – Т.2. – 689 с.
39. Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20-50- х років XX ст.//Слово і час. – 1999. – № 2. –с. 57
40. Кузьминець Ю.О. Історизм світогляду Лесі Українки // Пам'ять століть. – 1999. – №3. – С. 137-149.
41. Л.Старицька-Черняхівська.Хвилини життя Лесі Українки.Л.Н.В.1913, X,13
42. Леся Українка (1871–1913) – українська письменниця, поетеса, драматург, публіцист, перекладач, громадський діяч : бібліогр. покажчик до 140-річчя з дня народження / упоряд.О. М.Сергієнко. Запоріжжя: ЗНУ, 2011. – 50 с.
43. Леся Українка. Енциклопедія життя і творчості: офіц. вебсайт.URL: <https://www.l-ukrainka.name/> (дата звернення: 2.03.2022).
44. Леся Українка. Листи: 1876-1897 / Упорядкування Прокіп (Савчук) В. А., передмова Агеєвої В. П. Київ: Комора, 2016. 74-75 с.

45. Леся Українка. Листи: 1898–1902 / Упоряд. Прокіп (Савчук) В. А. Київ : Комора, 2017. 489-490 с.
46. Леся Українка. Листи: 1903-1913 / упоряд. Прокіп (Савчук) В. А. Київ: Видавничий дім «КОМОРА», 2018. 65 с.
47. Леся Українка. Твори. – Нью-Йорк, 1954. – Том VIII. – 139 с.
48. Літературно-науковий вісник. – Львів, 1913, жовт.-груд. 51 с.
49. Лук'янчук Л. Формування історичних поглядів Лесі Українки / Л. Лук'янчук // Волинь філологічна: текст і контекст: зб. наук. пр. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т філології та журналістики. Луцьк 2016. Вип. 22: Універсум Лесі Українки. С. 325.
50. Макарчук О. Г. Епістолярний дискурс Лесі Українки як джерело до вивчення часопису «Народ» (1890-1895). Поліграфія і видавнича справа. Серія: Соціальні комунікації, 2018. № 1(75). С. 166–173.
51. Масенко Л. Тема національної неволі в драматургії Лесі Українки / Л. Масенко // Студії з україністики: зб. наук. праць / [за ред. Р. Радишевського]; НАНУ, Міжнар. Школа україністики, Ін-т філології КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2004. Вип. V: До 190-річчя з дня народження Тараса Шевченка. С. 177.
52. Мірошніченко Л. Леся Українка. Життя і тексти / Передмова Михайлини Коцюбинської. Київ: Смолоскип, 2011. 68 с
53. Міщенко Л. Леся Українка в літературному житті / Л. Міщенко. Київ: Дніпро, 1964. 201 с
54. Моклиця М. Розмаїття світу культури у спадщині Лесі Українки / М. Моклиця // Леся Українка і сучасність: зб. наук. праць. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2010. Т. 6. С. 4-6.
55. Мороз М. О. Літопис життя та творчості Лесі Українки. – К.: Наукова думка, 1992. – 56 с.
56. Набитович І. Протиставлення психокультур українців та росіян у драмі Лесі Українки «Бояриня» // Roczniki Humanistyczne KUL, Seria Słowianoznawstwo. Tom 61, z. 7. Lublin, 2013. S. 116.

57. Огнева О. Про створення підручника Лесі Українки «Стародавня історія східних народів» [Текст] / О.Огнева // Леся Українка. Стародавня історія східних народів: препринт.вид. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008. – 256 с. – С. IV_VIII.
58. Огнева О. Східні стежини Лесі Українки: статті та матеріали / О. Огнева – Луцьк, Волин. кн., 2007. – 72 с.
59. Одарченко П. Леся Українка. Від видавництва //Петро Одарченко.Леся Українка. – Твори. – Нью- Йорк, 1953. Том I. – 13 с.
60. Онуфрієнко О. Полікультурний контекст у драматургічному доробку Лесі Українки / О. Онуфрієнко // Культурологічна думка. 2012. № 5. С. 98.
61. Погребенник В.Ф. Михайло Драгоманов і Леся Українка: результативність ідейно-творчого т спілкування / В.Ф. Погребенник // Перші міжнар. драгоманівські читання / уклад.: І. Волинка, В. Сергієнко, Л. Макаренко. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – Вип. 1. – С. 180–185
62. Правдива іскра Прометея: літературно-критичні статті про Лесю Українку: книга для вчителя / упоряд.: О. Ф.Ставицький. Київ: Рад. школа, 1989. 42 с.
63. Риккерт, Г. Философия истории // Г. Риккерт. Философия жизни. – Киев: Ника-центр, 1998. – 512 с
64. Романенчук Б. Естетичні погляди Лесі Українки:
[Ел.ресурс].Режимдоступу:<http://md-eksperiment.org/post/20170211-estetichni-poglyadi-lesi-ukrayinki>.
65. Савчук В. Погляди Лесі Українки на проблему «недержавного чоловіка» (на матеріалі листів письменниці до М. Кривинюка та Ф. Волховського) // Леся Українка і сучасність: зб. наук. пр. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки [та ін.] Луцьк, 2007. Т. 4, кн. 1. С.257
66. Святе Письмо Старого і Нового Завіту.-Лондон, 1947. –992 с.
67. Скоклюк С. Мати і дочка // Леся Українка та родина Косачів в контексті української культури: тези матеріали наук.практ.конф. (с. Колодяжне, 24–25 лют. 1996 р.). – Луцьк: Ініціал,1996. С. 36.
68. Спогади про Лесю Українку. – Вид. 2-ге, доповн. – К.: Дніпро, 1971. – 483 с.

69. Степанишин Б. Драма Лесі Українки «Бояриня» // Дивослово. 1998. №2. С. 50.
70. Трофімчук Т. Вплив Олени Пчілки та Михайла Драгоманова на формування історичних поглядів Лесі Українки / Т. Трофімчук // Минуле та сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка та родина Косачів в історії інтелектуальної еліти України та Волині: матеріали XXXIII Всеукр. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 160-річчю від дня народження Олени Пчілки та 60-річчю з часу створення Колодяжнен. літ. - мемор. музею Лесі Українки. – Луцьк: [б. в.], 2009. – Вип. 33. – С. 72–76.
71. Українка Леся. Бояриня. Драматична поема / Леся Українка // Українське слово: [хрестоматія у 2 кн.] Київ: Аконіт, 2001. Кн. 1. С. 115.
72. Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 10 / Леся Українка. – К.: Наук. думка, 1978. – 20 с.
73. Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 10. Листи (1876–1897)/Леся Українка; упорядкув. В. Яременка. Київ: Наук, думка, 1978.с.137
74. Українка Леся. На руїнах // Українка Леся. Твори: У 12 т. / Леся Українка. – К.: Наукова думка, 1976. – С.167
75. Франко І. Зібрання творів. У 50 т. Т. 31 / І. Франко. – К.: Наук. думка, 1981. – 595 с.
76. Харченко А. Вавилонський полон Драматична поема. На руїнах (З часів першого полону) // А.Харченко. Леся Українка. Твори. Драми. – Нью-Йорк, 1954. –Том V. –147 с.
77. Харченко С.Неволя і Руїна //С.Харченко. Леся Українка.Твори. –Нью-Йорк, 1954. –Том V. – 139 – 147 с.
78. Якубський Б. На руїнах//Б.Якубський. Леся Українка. Твори. Драми. – Нью-Йорк, 1954. –Том V. – 164 с. Якубський Б. Невеличкий діалог про неволю// Б. Якубський.Леся Українка. Драми. – Нью-Йорк,1954. – Том VI. – 103 – 104 с.

Малюнок 3.

Леся Українка у дитинстві, вбрана у волинському народному вбранні. 1878–1879 роки

Малюнок 4.

Лариса Косач (Леся Українка) з братом Михайлом. Фото 1880-1881 рр.

Малюнок 5.

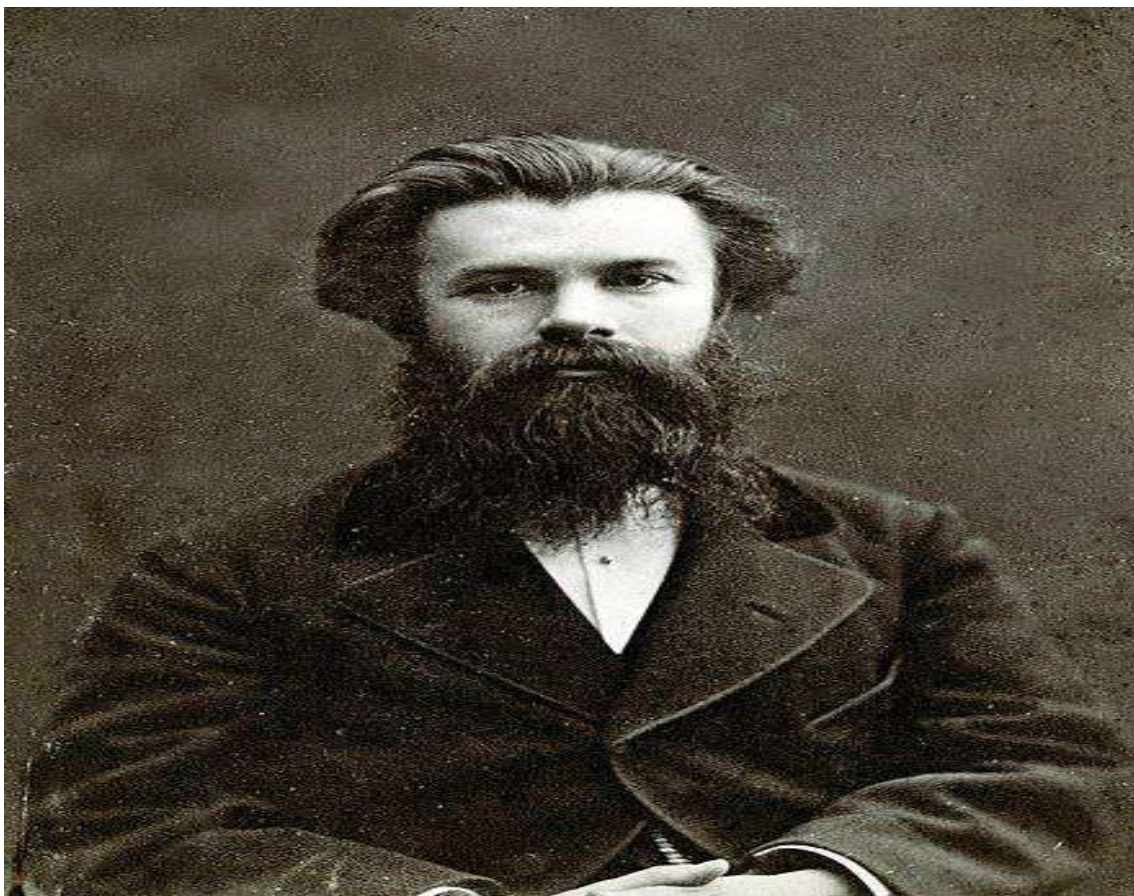
Олена Пчілка. 1870-ті роки.

Малюнок 6.

Петро Антонович Косач

Малюнок 7.

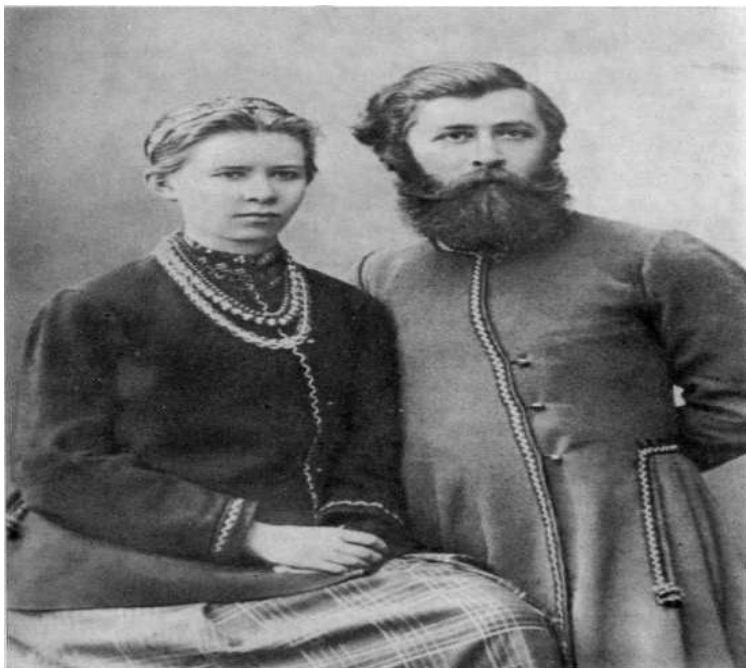
Михайло Петрович Драгоманов

Малюнок 8.

Білий будинок у якому мешкала Леся Українка, у садибі в с.Колодяжному, був збудований 1890 р.

Малюнок 9.

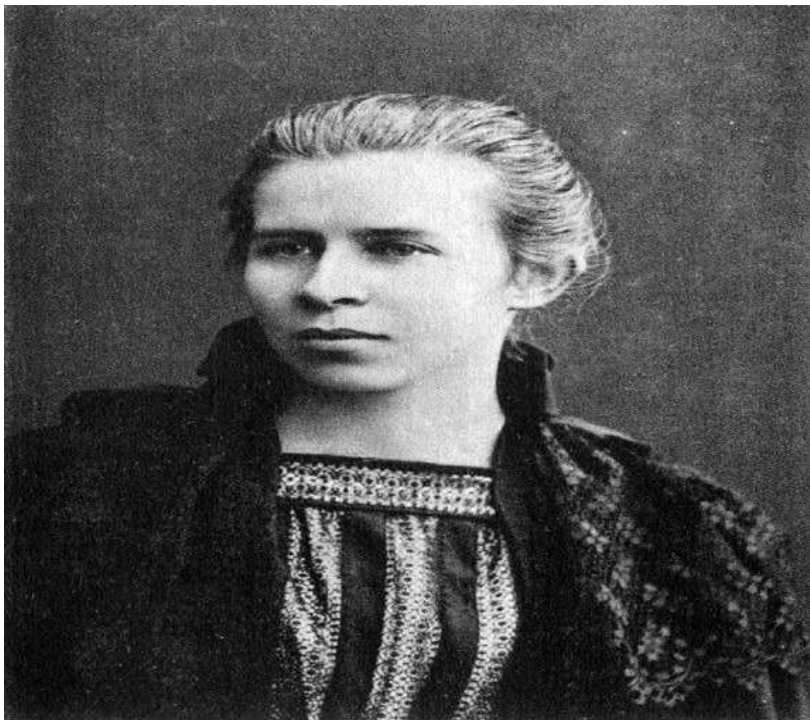
З братом Михайлом, початок 1890-х років

Малюнок 10.

Оксана Старицька, Ольга Косач, Леся Українка. Фото 1896 р.

Малюнок 11.

Леся Українка. Фото 1896 р. З цього фото зроблено зображення Лесі Українки на купюрі в 200 гривень

Малюнок 12.

Олена Пчілка та Леся Українка (праворуч). Ялта (Крим). Фото грудня 1897 – січня 1898 р.

Малюнок 13.

Олена Пчілка і Леся Українка. Ялта, січень 1898 р. Олена Пчілка гостювала у Лесі Українки в Ялті десь за 21 грудня 1897 р. (2 січня 1898 р.) до 11 (23) січня 1898 р. Цим часом і треба датувати це фото.

Малюнок 14.

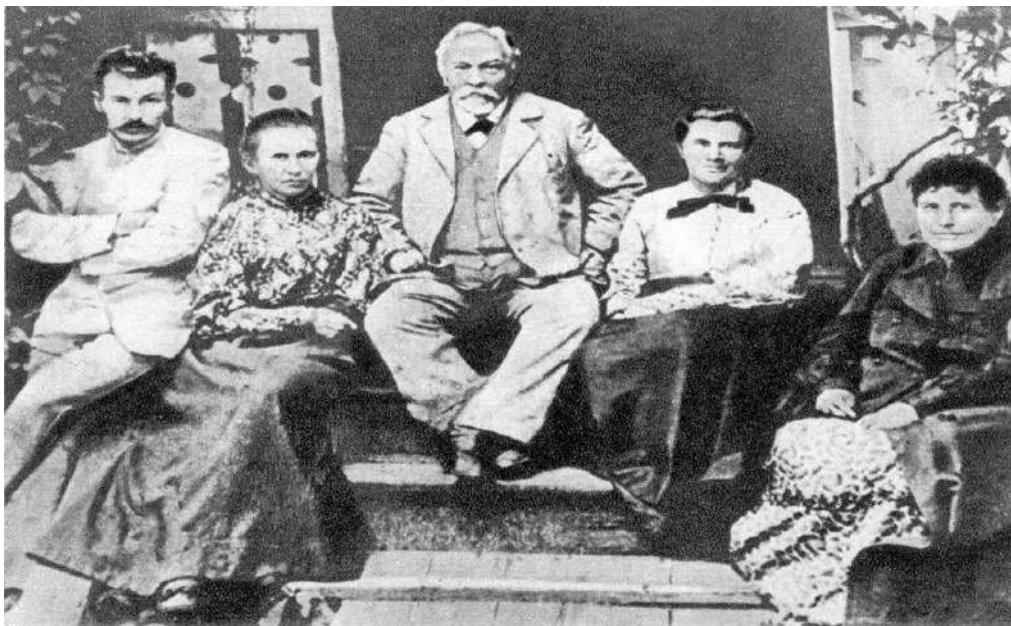
Фотографія учасників свята з приводу відкриття пам'ятника І.Котляревському в Полтаві. Полтава, 1903 р. У четвертому ряду другий від лівого краю – М. Ф. Комаров, далі – Леся Українка, К. Й. Студинський.

Малюнок 15.

Група українських письменників, що зібрались у Полтаві на відкритті пам'ятника І.П.Котляревському. Фото 1903 р. Передній ряд (зліва направо) : Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Гнат Хоткевич; задній ряд : Василь Стефаник, Олена Пчілка, Михайло Старицький, Володимир Самійленко. Подається за виданням: Спогади про Лесю Українку. – К.: Дніпро, 1971 р.

Малюнок 16.

А.Б.Шимановський, Леся Українка, П.А.Косач, Олена Пчілка, Л.Ф.Петерсон.

Колодяжне. Фото 1905 р.

Малюнок 17.

Леся Українка. Фото 1906..1910 рр.

Малюнок 18.

Леся Українка з родичами. Зелений Гай, літо 1906 р. Зліва направо: Перший ряд (сидять): С. М. Драгоманов, Олександра Шимановська. Другий ряд (сидять праворуч): Марія Карташевська, Леся Українка. Третій ряд (стоять): К. В. Квітка, Олена Пчілка, Ізидора Косач, Ольга Косач-Кривинюк, М. В. Кривинюк.

Малюнок 19.

Леся Українка в колі друзів. Зелений Гай, літо 1906 р. Зліва направо: Валентина Соболева, Леся Українка, Валентина Вавілова, Оксана Косач, Антон Шимановський, Климент Квітка, Олена Пчілка, Ольга Косач-Кривинюк, Максим Мережинський.

Малюнок 20.

Гадяч. Леся Українка та Климент Квітка біля Свято-Успенського собору

Малюнок 21.

Пам'ятник Лесі Українці в Телаві

Малюнок 22.

3 вересня 1973 року в Києві відкрито пам'ятник Лесі Українки

Малюнок 23.

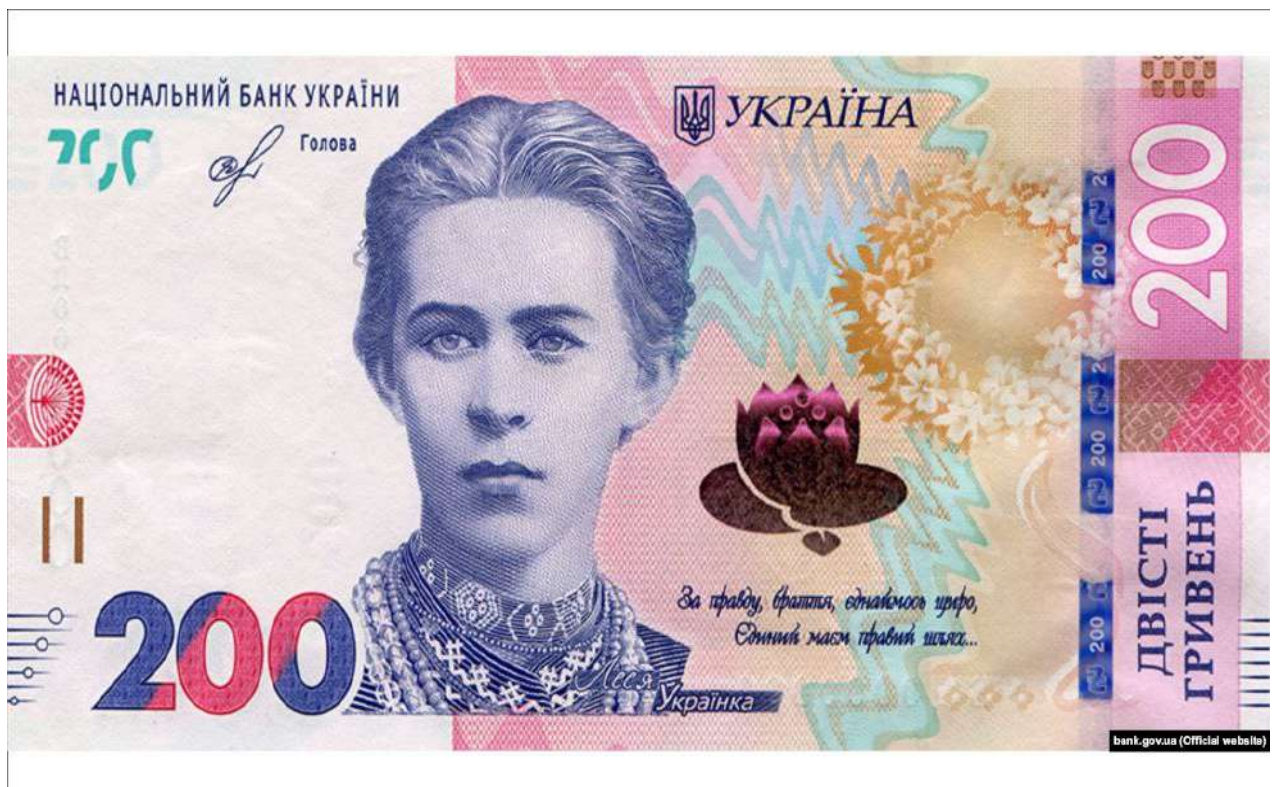
Пам'ятник Лесі Українці у Львові

Малюнок 24.

Поштова марка

Малюнок 25.

На аверсі банкноти четвертого покоління портрет Лесі Українки у центрі банкноти.

Малюнок 26.

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м.Луцьк

Малюнок 27.

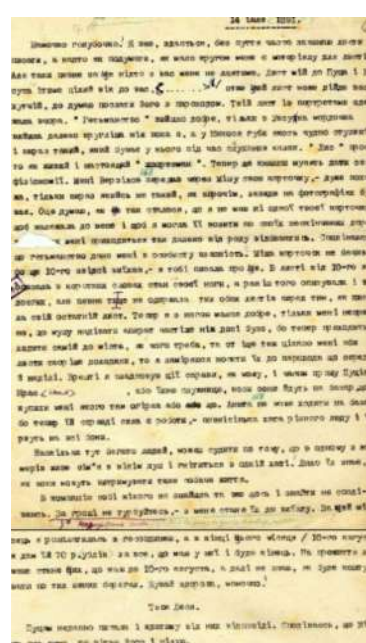
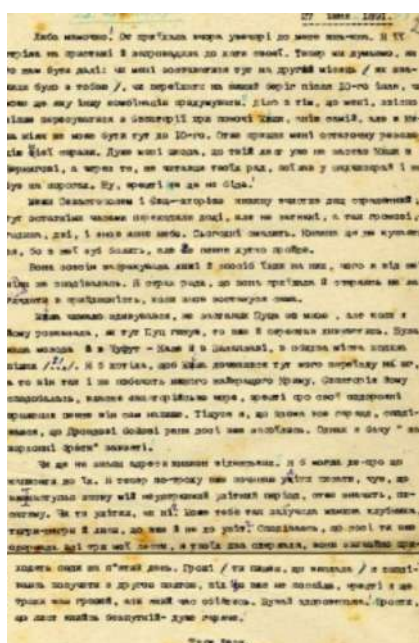
Драма Лесі Українки "Бояриня" на сцені Львівського театру імені Заньковецької, 2021 р.

Малюнок 27.

театр Шевченка вистава на драму-феєрію "Лісова пісня" 2021 р.

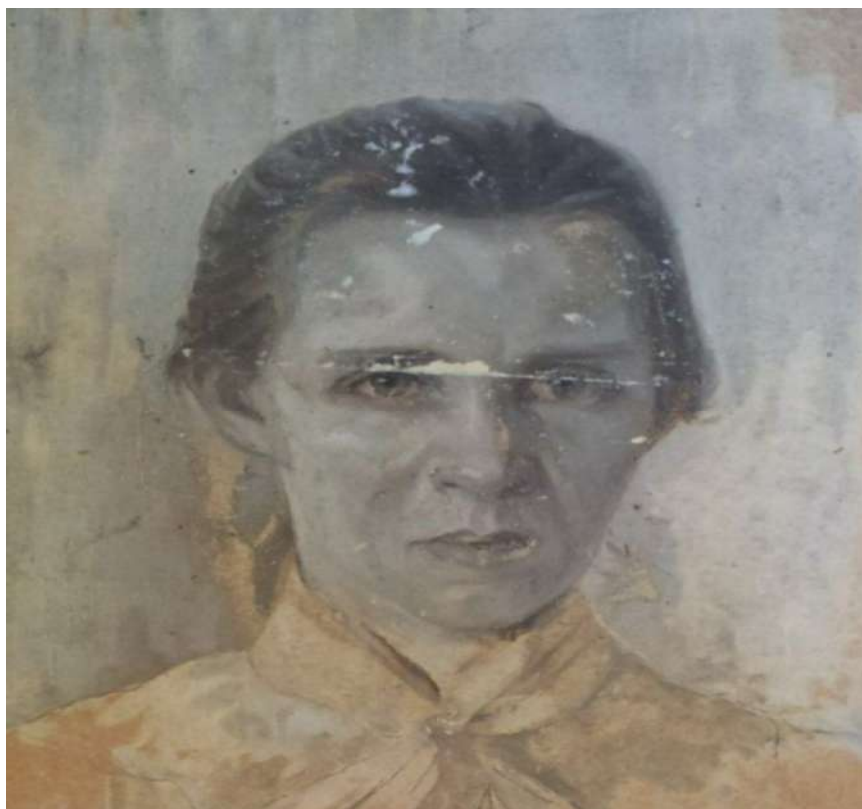
Малюнок 28.

Листи Лесі Українки до матері Олени Пчілки. Кін. XIX ст. Маш. копії. Ф. 271, оп. 1,

одзб. 290

Малюнок 30.

Ф.Красицький.Леся Українка.Портрет Поч. XX ст.картон,олів.,білило.Музейна колекція ЦДАМЛМ України.

Малюнок 31.

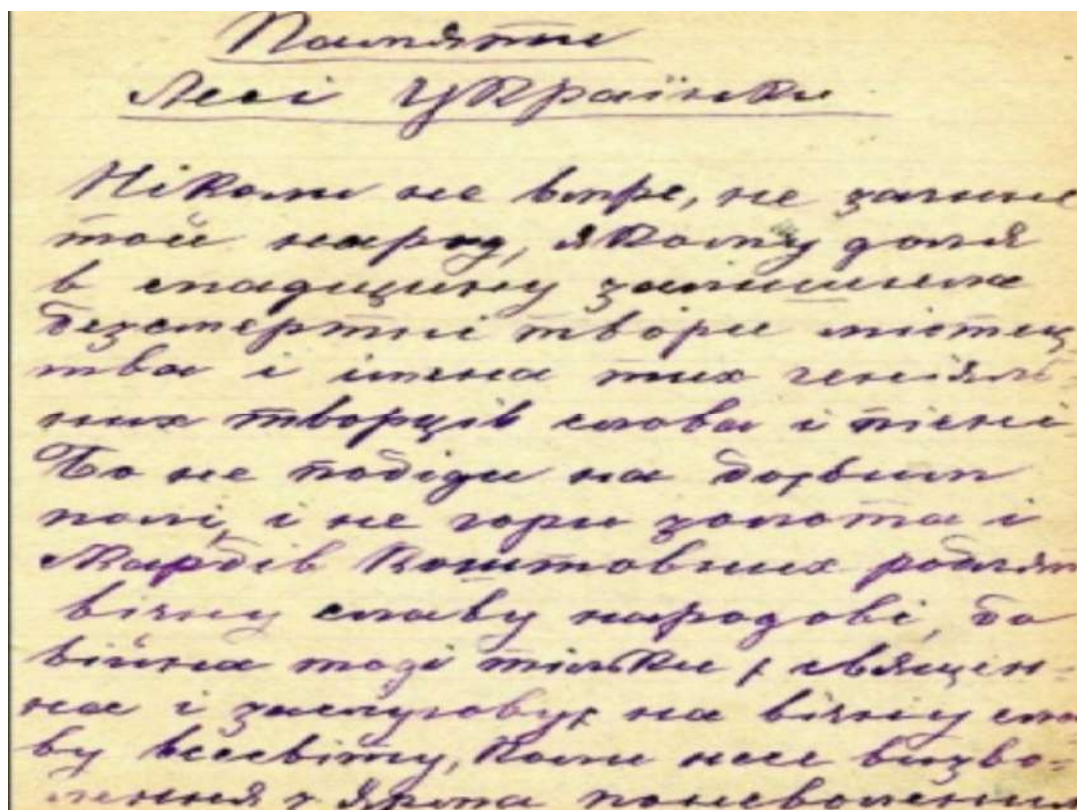
Телеграма К.Квітки про смерть Л.Українки.Копія Ф.513,оп.1,од.36.1571

Малюнок 32.

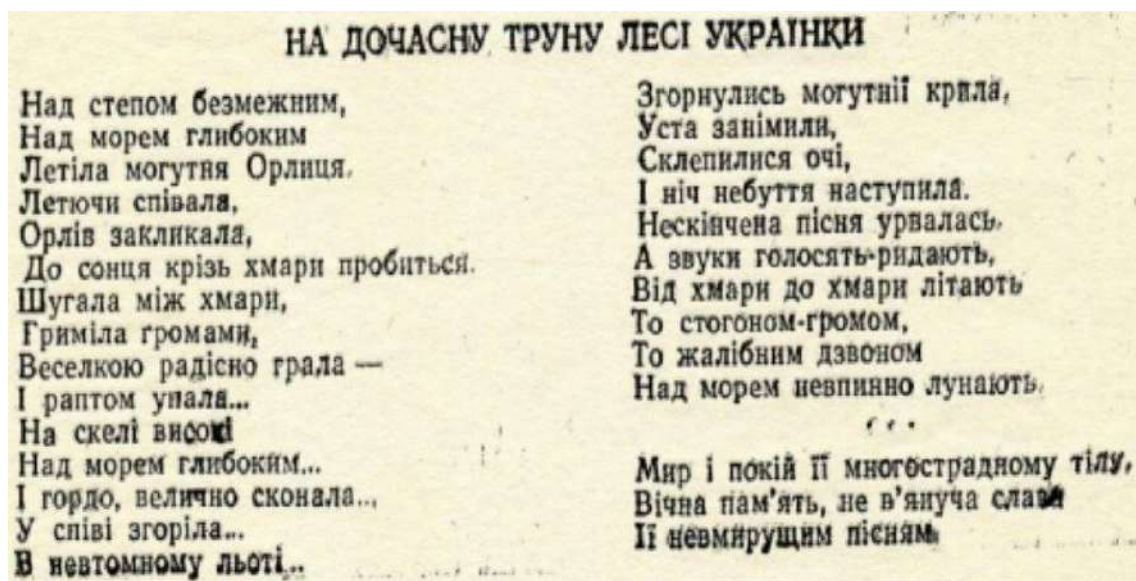
Похорони Лесі Українки у Києві. 1913 р. фото ЦДАМЛІМ, України, НДФ

Малюнок 33.

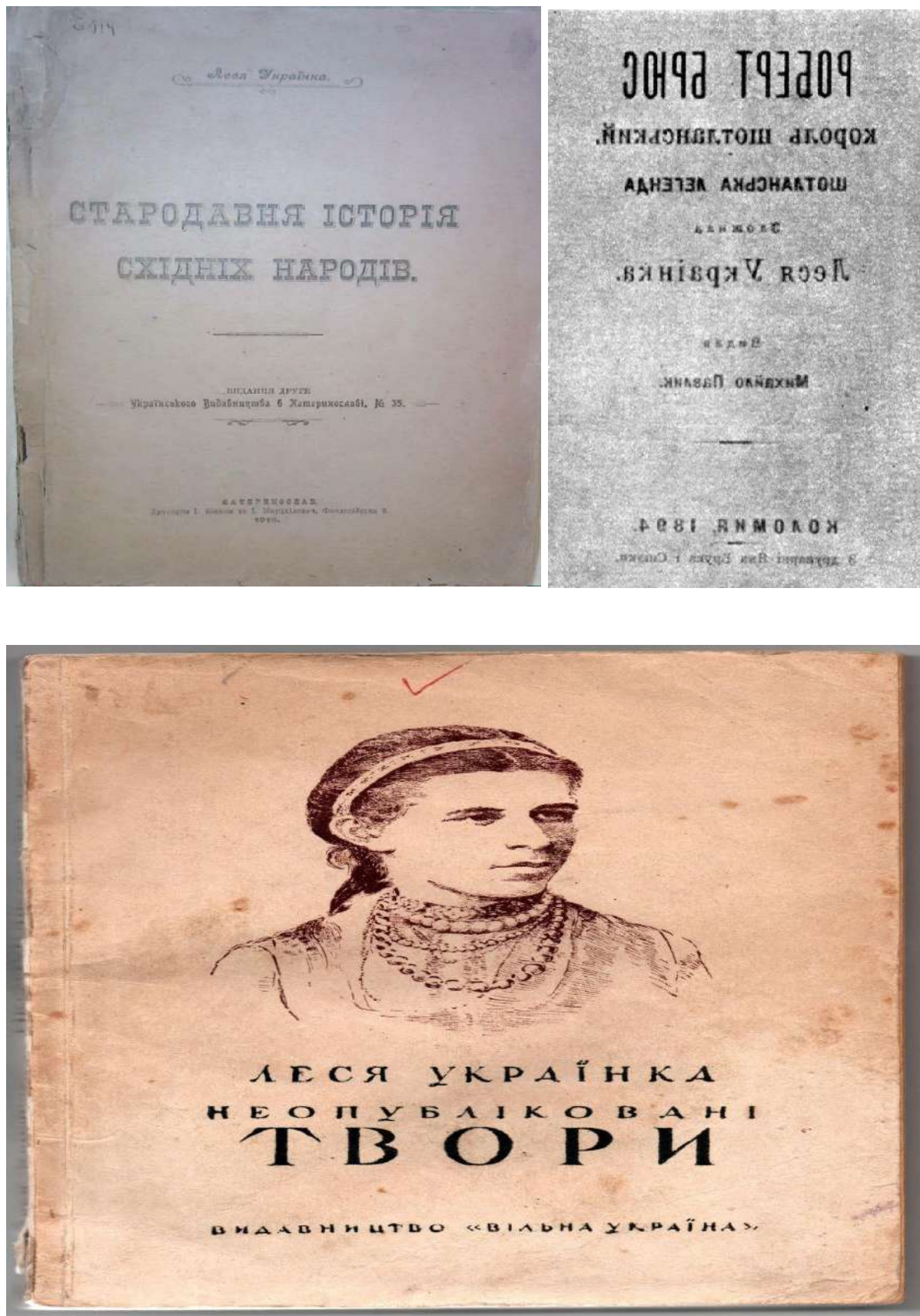
С.Тобілевич. "Пам'яті Лесі Українки".Стаття.Афтограф.Ф.191,оп.1,од.36.48

Малюнок 34.

П.Коваленко. "На дочасну труну Лесі Українки". Вірш.Друк. Ф.263,оп.1,од.36.38

Малюнок 35.

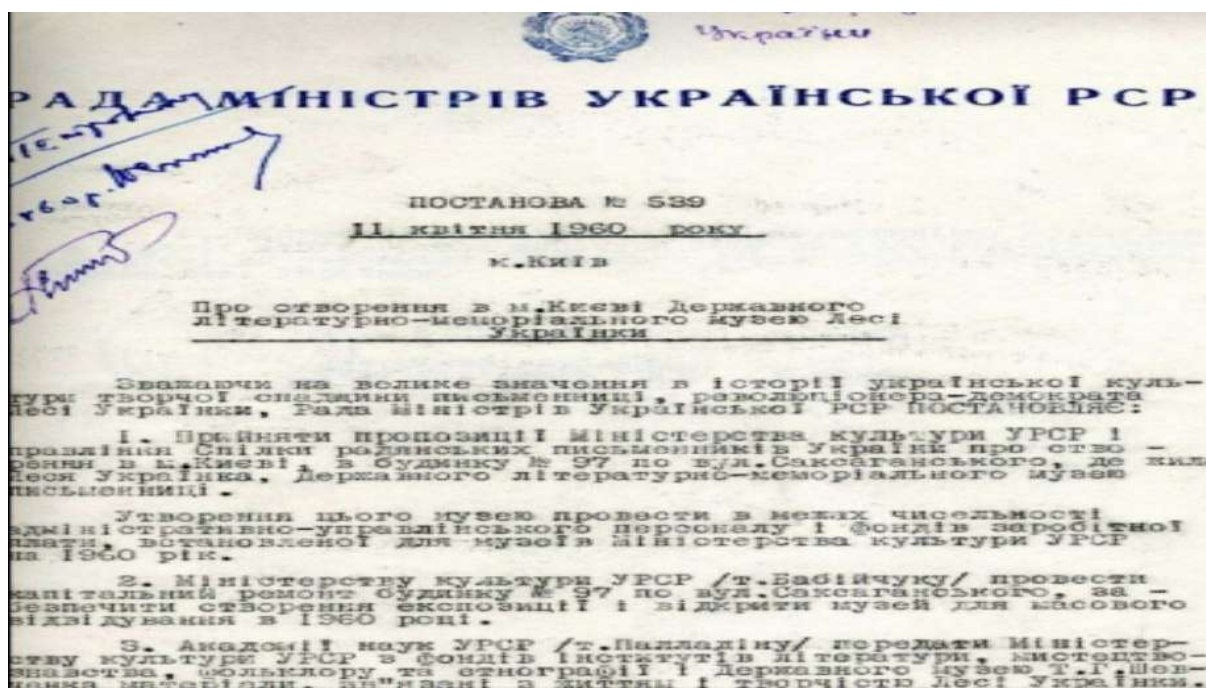
Посмертні видання творів Лесі Українки. ЦДАМЛМ України, НДБ

Малюнок 36.

Програма концерту, присвяченому пам'яті Лесі Українки. Укр. мовою. 1942 р. Ф.375, оп.1, од.зб.318

Малюнок 37.

Постанова РМ УРСР номер 539 про створення в м. Києві Державного літературно-меморіального музею Лесі Українки. 11.04.1960 р. Ф.590, оп.1, од.зб.408

Малюнок 38.

Л.Біганич під час роботи над скульптурою Лесі Українки.1960 р.Ф.164,оп.1,од.зб.21

Малюнок 39.

Документи про відзначення 50-х роковин смерті Лесі Українки

Малюнок 40.

Особистий архів Л.Літвінової. Стою біля погруддя Лесі Українки, в літературно меморіальному музеї в с.Колодяжному, 2021 р.

Малюнок 41.

Особистий архів Л.Літвінової. Сиджу в експозиційному залі, "Крізь все життя — до «Лісової пісні»;

Малюнок 42.

Особистий архів Л.Літвінової. Вхід до музею "Лесина вітальня" 2021 р.

Малюнок 43.

Особистий архів Л.Літвінової. Музей "Лесина вітальня" 2021 р.

Резюме

Лариса Петрівна Косач – увійшла в історію під псевдонімом Леся Українка. Ця жінка стала однією з найвидатніших постатей українського народу. Творчий шлях Лесі починався ще з раннього дитинства, майбутня поетеса навчилася читати в 4 роки, приблизно в тому ж віці почала грати на фортепіано, під супроводом дружини М. Лисенка – Ольги Олександрівни О'Коннор. Поетеса отримувала домашню освіту разом зі своїм братом Михайлом, знала багато європейських мов та займалась перекладом. Написала у 19-ти річному віці перший український підручник з історії східних народів для молодшої сестри Ольги, під назвою «Стародавня історія східних народів». Очолювала літературне групування творчої молоді «Плеяда», на засідання гуртка обговорювала гострі питання які стосувались політичних тем, часто була у центрі уваги членів гуртка, та вела активні дискусії на всебічні теми. З ініціативною діяльністю в «Плеяді» почався шлях Лесі Українки як прозаїка, вона написала оповідання, «Така її доля», «Святий вечір», «Метелик» та ін., які були опубліковані в літературно –науковому часописі «Зоря».

Леся Українка відома нам своєю надзвичайно великою драматичною спадщиною. Драматичне надбання авторки включає в себе понад два десятки творів.

В творчій спадщині поетеси особливе місце займали її драматичні поеми на історичні теми. Леся Українка була багатогранною особистістю, з самого дитинства сім'я Косачів прививала їй цікавість до історії, в подальшому це стало ґрунтом історичної свідомості поетеси. Драми Лариси Петрівни добре переплітаються з історією, історія у розумінні поетеси є тлом для розгортання трагічних подій у ситуаціях людського буття. Прояви історизму у творчості Лесі Українки відображаються в таких поемах: «Бояриня», «Роберт Брюс», «У пущі», «Вавілонський полон», «На руїнах», «В дому роботи, в країні неволі», «Самсон», «Кассандра». Епістолярна спадщина поетеси містить в свою чергу

унікальні факти про політичне, культурне, літературне життя не тільки українського народу, а інших країн.

Фігура Лесі Українки в культурній спадщині українського народу є унікальною. Поетеса вклала в свої твори душу і серце, намагалась за допомогою слів передати свої душевні переживання, описувала в своїх творах мужню боротьбу українського народу проти московитів, руйнувала вже тоді, міф про «братські народи». «Терпіти кайдани –то всесвітній сором, забути їх, не розбивши, - гірший сором», (Лєся Українка)

На честь видатної письменниці, перекладачки, фольклористки, громадської і культурної діячки Лесі Українки, названий бульвар у Києві, Львівський академічний театр імені Лесі Українки, площа Лесі Українки у Києві, центральна публічна бібліотека для дорослих знаходиться також в Києві.

Музеї присвячені життю та творчості поетеси, серед них: музей Лесі Українки (Київ), літературно – меморіальний музей (с.Колодяжне), музей Лесі Українки (Грузія, Сурамі), музей Лесі Українки (Ялта), музей родини Косачів (Новоград –Волинський), літературно –меморіальний комплекс основою якого є помешкання в якому народилась Лєся Українка (Новоград – Волинський);

Ім'я знаменитої доньки українського народу носять вулиця, університет і музей археології у місті Луцьк. Життя та творчість поетеси вивчає Науково – дослідницький інститут Лесі Українки, ця організація створена для всебічного вивчення життя та творчості Лесі Українки.

Resume

Larysa Petrovna Kosach - went down in history under the pseudonym Lesya Ukrainka. This woman became one of the most prominent figures of the Ukrainian people. Lesya's creative path began in early childhood, the future poetess learned to read at the age of 4, at about the same age she began to play the piano, accompanied by M. Lysenko's wife - Olga Alexandrovna O'Connor. The poetess received her home education together with her brother Mykhailo, knew many European languages and was engaged in translation. At the age of 19, she wrote the first Ukrainian textbook on the history of Oriental peoples for her younger sister Olga, entitled "Ancient History of Oriental Peoples."

She headed the literary group of creative youth "Pleiades", at the meeting of the group discussed acute issues related to political topics, was often in the spotlight of members of the group, and led active discussions on comprehensive topics. Lesya Ukrainka's path as a prose writer began with her initiative activities in the Pleiades. She wrote short stories such as Her Fate, Holy Evening, Butterfly, etc., which were published in the literary-scientific journal Zorya

Lesia Ukrainka is known to us for her extremely great dramatic heritage. The author's dramatic heritage includes more than two dozen works.

Her dramatic poems on historical themes occupied a special place in the poet's creative heritage. Lesya Ukrainka was a multifaceted person, from her childhood the Kosach family instilled in her an interest in history, and later it became the basis of the poet's historical consciousness. Larysa Petrovna's dramas are well intertwined with history, history in the poet's understanding is the background for the unfolding of tragic events in situations of human existence.

Manifestations of historicism in the works of Lesya Ukrainka are reflected in the following poems: "The Noblewoman", "Robert Bruce", "In the Forest", "Captivity in Babylon", "On the Ruins", "In the House of Work, in Captivity",

"Samson", " Cassandra. The poet's epistolary heritage contains in turn unique facts about the political, cultural and literary life not only of the Ukrainian people, but of other countries.

In honor of the outstanding writer, translator, folklorist, public and cultural figure Lesya Ukrainka, named after the boulevard in Kiev, Lviv Academic Theater named after Lesya Ukrainka, Lesya Ukrainka Square in Kiev, the Central Public Library for Adults is also located in Kiev.

Museums of creativity are dedicated to life and poets, among them: Lesia Ukrainka Museum (Kyiv), Literary Memorial Museum (Kolodyazhne), Lesia Ukrainka Museum (Georgia, Surami), Lesia Ukrainka Museum (Yalta), Kosach Family Museum (Novograd-Volyn)), literary and memorial complex based on which Lesya Ukrainka was born (Novograd - Volyn);

In honor of the outstanding writer, translator, folklorist, public and cultural figure Lesya Ukrainka, named after the boulevard in Kiev, Lviv Academic Theater named after Lesya Ukrainka, Lesya Ukrainka Square in Kiev, the Central Public Library for Adults is also located in Kiev.

Museums of creativity are dedicated to life and poets, among them: Lesia Ukrainka Museum (Kyiv), Literary Memorial Museum (Kolodyazhne), Lesia Ukrainka Museum (Georgia, Surami), Lesia Ukrainka Museum (Yalta), Kosach Family Museum (Novograd-Volyn)), literary and memorial complex based on which Lesya Ukrainka was born (Novograd - Volyn);